

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta

Complectens Tertiam Partem Summæ Theologiæ. Cum Commentariis
Reuerendiss. D. Thomæ de Vio Caietani Cardinalis S. Sixti, Et Opvscvlis
Eivsdem In tres Tomos distinctis

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

2. De Dei gloriosi infinitate intensiua.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72797](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72797)

providendo sapienter; ne vocati à te iustè; quari possint, se, vt par erat; in re tanta expectatos non fuisse. Quare postquam hodierno die (quod bonum, faustum, felixque sit) de singulis; quæ ad huius sanctissimæ synodi conseruationem; & statum spectare videbuntur; constitutum fuerit; tum de his quoque constitutur nationibus; quæ quæ intellexerint Romæ; & à Romano Pontifice Concilium synodumque haberi; & desiderari se atq; expectari; cuncta proculdubio nobiscum vna ad Christianæ religionis disciplinam; ad apostolicæ auctoritatis maiestatem; ad commune fidelis populi salutem; ad habentium rerum restitutionem; ad rotius præterea ecclesiæ defensionem; & rem; conuertentur. Sic namque hoc sacrosanctum Concilium in cælum ascendet; cum catholica ecclesiæ quam refert; & quam Ioannes ciuitatem esse; sanctam esse Hierusalem nouamque esse; atque de cælo descendisse contemplatus est. Dixi.

*Sex Orationum Thomæ de Vio Caietani Cardinalis
Sancti Xysti, Finis.*

TRACTATVS SECVNDVS

De Dei gloriosi infinitate intensua, vnica
quæstione contentus.

Thomæ de Vio Caietani, Cardinalis Sancti, Xysti, subtilissima de Dei gloriosi infinitate intensua.

Vtrum Deus gloriosus sit infinita virtutis.

QVAERITVR Vtrum Deus gloriosus sit infinita virtutis.

Et arguitur, quod non. Primo, Quia aut Deus mouet cælum effectiue, & immediate, aut non effectiue, sed vt finis tantum, vel effectiue, & mediate. Si primo modo, est infinita virtutis, ergo motus cæli esset in non tempore, quod est contra sensum. Consequentia patet ex 8. phys. tex. 79. & primo de cæli, text. 52. & secundo cæli. commen. 58. & alibi, &c. Si secundo modo, aut tercio, & est infinita virtutis, ergo habetur in rerum natura vna virtus, quæ si moueret effectiue, & immediate, motus fieret in non tempore. Tunc vltra, sed possibile est virtutem illam infinitam mouere effectiue, & immediate: ergo possibile est ex ea sequi motum in non tempore, quod est impossibile simpliciter. Prima consequentia ex antecedentis est euidentis. Assertio vero vltimi antecedentis patet ex eo, quod virtus infinita, nec est allegata causalitati finali motus, nec mediate causalitari effectiue eiusdem quin possibile sit ipsam ab his absolui; alioquin infinita virtus non esset.

Si dicatur, quod hæc ratio supponit Deum agere naturaliter, id est non quantum vult, sed quantum potest & quod hoc non est necessarium, quia Deus est natura intellectualis cuius proprium est agere, secundum intellectus sui diffinitionem, vt artifices facere videmus, & consequenter Deus facta velocitate mouet, non quin plus possit, sed quia sic explananda suæ arti expediri videt. Contra hoc primo. Quia saltem habetur intentum in Arist. & Auer. ceterosq; Philosophos, tenentes Deum, licet intellectualem, naturali tñ necessitate agere. Demonstratio siquidem posita, in primo cæli tex. 90. ad ostentandam vnitatem mundi; manifeste sup-

ponit hoc, vt patet ex dubio ibidem motu ab Alex. & Auer. & S. Tho. & ceteris. Venatio etiam numeri intelligentiarum in xia numeri motuum cælestium in 12. Meta. tex. 43. hoc idem ponit, Numerus enim motorum non adæquatorum, non potest ex motuum numero efficaciter concludi, cū posset facile quispiam dicere, plures motus ab eodem excedente motore fieri inconueniens quod reputatur ad Arist. 8. Phy. tex. 70. quod virtus finita & infinita possint æquali tempore mouere, quod tamen ex hac responsione sequeretur. Auer. quoque 8. Phi. comme. 15. & primo cæli, com. 21. & Auer. 6. Meta. hoc idem sentire videntur. Secundo, Quia vt dicitur primo priorum, & primo cæli textu 19. id ad quod sequitur falsum impossibile, est simpliciter impossibile, sed ad virtutem infinitam positam in rerum natura, licet agentē liberè sequitur falsum impossibile, si posse fieri ab eo motum in non tempore, ergo ipsam esse in rerum natura, est simpliciter impossibile. Probatur minor. Tum quia non est impossibile, Deum velle vt tota virtute sua, vt inductiue patet in omnib. agentibus. Et vt dicitur in primo cæli. tex. 102. ab vniuersali manifesta per inductionem in omnib. sensibilib. non est resiliendum. Tum quia considerata tantū virtute diuina infinita, non considerato modo agendi, quæ est posterior, sagere per libertatem, sequi motum fieri in non tempore, quamuis non de facto, tamen quantum est ex ratione potentie motiue. Constat autem non solum esse impossibile illud ad quod sequitur de facto poni aliquid impossibile in rerum natura, sed etiam illud ad quod sequitur aliquod impossibile simpliciter. Vnde hoc posset exemplificari sic. Quæmadmodum positio tua duo dicit, scilicet quod est virtus infinita, & quod agit liberè, sic consequenter ergo deduco duo. Ex primo quidem, quod esset motus in non tpe, ex secundo autem qd de facto hoc falsum est.

Ex quibus simul inferitur, quod ad infinitam virtutem licet agentem liberè, sequitur aliquod falsum impossibile, & consequenter ipsam inueniri est impossibile.

Secundo arguitur sic. Omni potentie actiue in natura respondet aliquod impossibile ex potentia passiva, & e conuerso, vt dicitur in primo cæli. com. 124. vel saltem respondet aliquod possibile manifestatum totius illius virtutis actiue vt sic, aliter frustra esset, cū potentia sit propter opus 2. cæli, tex. 17. Sed virtus diuina motiua est infinita per se, ergo sibi responderet saltem possibiliter aliquis motus manifestatiuus infinitatis illius, hoc autem est impossibile, quia aut ille motus esset corporis infiniti, quod impossibile est inueniri, aut corporis finiti in non tempore, quod est impossibilis, aut esset corporis finiti in tēpore æterno, vt est motus cæli & hic non concludit infinitam virtutem motoris, sed immutabilem & immaterialē, alioquin omnes motores cælorum essent infinite virtutis. Et confirmatur quia quantitas virtutis actiue ex effectus quantitate cognoscitur, vt dicitur in primo cæli, tex. 116. Vnde cum Deus non possit producere effectum infinitum, vt communiter tenetur, & a Philosophis & a Theologis, consequens est qd virtus diuina non sit. Et confirmatur secundo ex quarto Physicorum text. 131. sic, Si impossibile est esse motuum, & e conuerso, & similiter, si impossibile est esse mobile velocitate infinita, impossibile est esse motuum velocitate infinita, sed impossibile est tale mobile inueniri, ergo & motuum infinitæ virtutis.

Tertio

Tertio arguitur a credentibus se arguere ex commentario 38. secundi de celo, ubi Auer. dicit qd si motor nō haberet potentiam terminatam, ergo neque naturam terminatam, & sic intelligerentur ex sua natura motores infiniti, & non intelligerentur ex suo esse res propriae ei, & cetera. Ex illo enim cōmento arguunt, qd infinita virtus est ens impossibile inueniri in rerum ordine, quia si ponatur, sequeretur, inquiunt, quiddam, qd totum non esset maius sua parte: accepta enim virtute illa infinita, & diuisa secundum intellectū in duas quasi partes: ex quo quanta est virtualiter, cum qualibet pars infiniti sit infinita, & vnum infinitum non sit maius alio, consequens est quod tota virtus infinita est equalis cui-libet suarum partium: quod est impossibile. Et ad hoc deducit ibi Auer. cū dicit, qd si esset motor infinitus, intelligerentur ex sua natura motores infiniti. Alij verō eandem inde volentes deducere conclusionem, dicunt ideo esse impossibile ens habens virtutem infinitam: quia infiniti proprium est occupare totum: & ideo si daretur infinitum secundum virtutem, occuparet omnem virtutem: nec compateretur secum aliquam aliam virtutē, & sic periret ordo vniuersi. Et quia infinita natura contineret, & occuparet infinitas naturas, natura autem est primū principium motus: ideo dixit, qd intelligerentur ex sua natura infiniti motores. Potest tamē difficilior, & ad mentem Auerrois: ibidem argui sic, Causa finitatis intentiua est distinctio formarū: & hęc est communis formis materialibus, & immaterialib⁹; ergo finitas illa est cōmunis omnibus formis. Antecedens probatur: tum quia distinctio formarum mouentium est causa finitarum proportionum ad mobilia: nisi enim esset diuersa natura mouentis solum, a natura mouētis Saturnum, non posset reddi ratio suarum commensurationum ad mobilia propria. Tum quia constitutiua formarum, ex quibus oritur earum distinctio, sic se habere necesse est, qd vnum aliquid claudit positium, qd reliquum non claudit, & e cōuerso. Ab infinito autem nullum positium excluditur: ac per hoc periret multitudo, & differentia motorum.

Quarto arguitur sic. Si Deus esset infinita essentia, sequeretur, qd nullū ens esset perfectius alio: hoc est falsum, ergo. Consequentia probatur supponendo, quod perfectio attendatur penes accessum ad summum: quod etiam habetur in proposito ex decimo Metaphysicorum cōmēto 7. ubi dicitur, qd primus motor est mensura omnium substantiarū. Hoc. n. si ante deducitur consequentia sic: Eorum quorum nullum est alio propinquius summo, nullum est alio perfectius: sed si Deus est infinitus, nullum aliorum entium est sibi propinquius alio: quia a quolibet distat in infinitum: ergo inter entia alia a Deo non datur perfectius, & minus perfectum.

Quinto arguitur auctoritatibus. Et primo Auer. 8. Physicorum cōm. septuagesimo nono, ubi negat primum motorem esse infinitum. Secundo, in secundo, celi, cōmento allegato trigesimo octauo, & trigesimo nono, ubi subdit quod infinitas intentionis impossibile est quod inueniatur in formis, in quantum sunt formae. Et confirmatur hoc eodem in cōmento septuagesimo primo: & in de substantia orbis, cap. tertio, &c.

Aristoteles quoque in secundo celi, textu septuagesimo primo: testimoniū huic parti perhibet, dū dicit, quod si adderetur stella orbi erratico, vltimus orbis esset in labore. Constat enim vbi ibidem, & in cōmento 38. declarat Auer. quod vltimum orbē

A reuolueret alios, est motorem eius hoc facere, quē omnia desiderant: quem constat esse Deum, & consequenter nihil aliud est dicere, vltimus orbis est in labore, quam Deus est in labore. Hoc autem non sequeretur, si Deus esset infiniti vigoris, ergo.

In oppositum est autoritas Arist. octauo Phys. textu cōmento vlt. vltentis infinitate pro medio termino ad concludendum Deū esse incorporeū.

In Hac questione tria sunt agenda. Primo declarabitur titulus Secundo probabitur pars affirmatiua. Tertio respondebitur rationibus in oppositum.

Quo ad primum, Cum finiti & infiniti ratio quantitati congruat, vt dicitur primo Phys. text. 15. & quantitas diuidatur in successiuam & permanentem, & hęc in quantitatem molis & perfectionis, supponamusque Deum esse incorporeum, & immortalem, &c. consequens est, quod nec de quantitate durationis, nec molis quæstio præfens sit; sed de quantitate perfectionis, an infima sit.

Quia vero infinitum negationem claudit, non est putandum priuatiue teneri, sed, ut communiter & vere dī, negatiue, quā nō quaritur, utrum Deus non habeat opus perfectionis terminos, quos sua vel alicuius alterius natura nata est habere, sed simpliciter queritur vtrum nullos habeat perfectionis terminos. Et licet mutuo se consequantur infinitas virtutis, & infinitas essentia: diuersa tamen quæstia formaliter sunt, & diuersa habent propria media. Propter quod diuus Thomas in 7. q. 1. partis, tractat infinitatem essentia: Dei & in quæst. 25. infinitatem suæ potentia:.

Vnde quæstio nostra de infinitate virtutis inquit, si infinitatem essentia: quasi pertrāsibit, arguēda in sufficienti non est. Veritur ergo hoc in loco in dubium, an virtus, seu potentia Dei gloriosi sit tanta perfectionis quod nullus perfectionis limitibus angustet, an non. Verbi gratia, applicando quæstionem ad virtutem motiua, an virtus motiua Dei gloriosi sit tanta perfectionis, qd quantum ex se, nullo limite claudatur, sed quacunque velocitate data possit facere maiorem, an concludatur aliquo termino, puta quod ultra uelocitatem 24. horarum non possit facere maiorem. Et hęc de primo.

Quo ad secundum, quia non est intentionis præsentis discutere difficultatem hanc, nisi inter Peripateticos: & horum duos tantum, principem, scilicet eorum, & Auer. a quibus Metaphysicalia media propria ad infinitatem substantia: diuina, aut nō habemus, aut sic, vt nefas videatur mordaci multorum imperitiæ exponere, ideo duabus tantum viis propositum ostendetur. Vnum tamen de ipsa diuina essentia præmittendo. scilicet quod est ipsum esse per essentiam, & totam essendi virtutem præhabens, si perexcedensque nobilitas omnium rerū, quæ fuerunt, & quæ sunt, & quæ possunt esse, etiam simul sumptarum. Quod enim sit ipsum esse per essentiam, Aristot. 2. Met. text. 4. & Auer. 12. Metap. cōm. 31. restantur.

Quod uero ipsū esse essentia, totā essendi uirtutē præbeant, apud sapientes penetrates terminos, in dubium uerti non potest: sed cōis animi conceptio est, quemadmodum incorporalia nō esse in loco. Ex primū quoque ab Auer. in cōm. 21. 5. Meta. ubi dī, in Deo cōtineri nobilitates oīum generū, cuiuslibet; siquidem rei nobilitas, sūm aliquam essendi rōnem est.

Confirmaturque ab eodem in 12. Meta. cōm. 18. & 36. ubi dicit, in primo motore oīa cōtineri actū. & in cōm. 61. quod autem omnium nobilitates simul supra: deficiant a nobilitate prima, ex eo patet, quod

quod cum ipsa ita sit summum ens, quod ceterorum nobilitates claudat in se nobilissimo modo: tanto omnibus prestat, quanto eorum in se naturas nobiliori habet modo.

Hęc. n. omnia in se per modum sui, qui est purus actus omnino. Vnde ridiculum est, quod quidam non sunt veriti scribere, quod cum dupliciter possit intelligi, Deum habere in se perfectiões omnium vno modo sic, ut habeat in se unam simplicem essentiam prehabentem omnia, ut pura actualitas, alio modo sic ut habeat in se gradus perfectionales correspondentes singulis perfectionibus contentis. Si secundo modo verificaretur, tunc Deus esset perfectior, ceteris simul sumptis: si vero primo modo, non concluditur, Deum esse perfectiorem omnibus simul, sed singulis. Et quia primo modo verificat, ideo ex his non habetur, Deum esse perfectiorem omnibus simul sumptis. Ridiculum inquam est, quod puerile est in philosophia, æquare perfectiones particulares perfectionibus uniuersalibus. Non enim est possibile secundum rem, neque secundum intellectum, etiam data fingendi licentia, ut aliud sit melius ipsa bonitate per essentiam aut magis ens ipso esse per essentiam, aut magis viuens, aut intelligens. &c. quam ipsa vita, & ipse intellectus per essentiam. Si ergo Deus secundum unitatem est huiusmodi, quomodo potest aliquid eo perfectius fingi. Vnde Arist. 12. Met. tex. 39. notanter concludit Deum esse viuum, & sapientem, &c. ut Platoni attributum dogma confutaret, quod nobilitas entium diuisit, ponens aliud esse per se unum, & aliud per se ens, & aliud per se vitam, &c.

Vnde sicut Leo Platonius esset perfectior non solum singulis, sed omnibus Leonibus simul, quatenus Leones sunt, et si infinites, in finiti Leones particulares essent, omnes per se a Leonis nobilitate deficerent: sic omnia entia per participationem, a primo per essentiam ente necesse est deficere. Quod etiam ex causalitate equiuoca primi super omnia, manifeste patet.

Hac igitur primi entis nobilitate prehabita, ostendendum est, an uirtus eius sit infinita intensiue.

Prima ergo via ex fine 8. Physicumitur sic, Arist. ut Auer. com. ult. inquit, concludit in secunda figura, Deum non esse uirtutem in corpore sic: Nullum corpus aut uirtus in corpore est infinitum: primus motor est infinitus ergo primus motor non est corpus, nec uirtus in corpore. Probatur maior, quia uirtus infinita aut esset in corpore infinito, & hoc non datur, aut in corpore finito, & hoc ostensum est esse impossibile. Minor uero quia mouens tempore infinito est uirtutis infinita: primus motor est huiusmodi: ergo. Ille est processus Arist. in quo manifeste uirtus infinitate uirtutis pro medio termino. Nec refert siue sic, siue aliter forme processus Arist. quoniam quocumque modo formetur, in idem redit, ut patet in textu.

Quidam autem pertercentes textum, dicunt, quod Arist. sumit quidem pro medio infinitam uirtutem, sed uirtus infinita potest esse dupliciter. Vno modo intensiue, & sic non accepit Arist. Alio modo secundum durationem, & sic intellexit. Ita quod maior est. Nulla uirtus in corpore est infinita secundum tempus, &c. Sed contra hos ex hoc processu arguitur sic. Præmissæ alicuius syllogismi probatæ anterioribus syllogismis, in eo sensu sunt sumendæ, in quo fuerunt conclusæ in præcedentibus rationibus, ista patet de se. Sed præmissæ syllogismi facti in textu. ult. fuerunt probatæ per alias rationes factas, ut ibidem fatetur etiam Aristoteles: ergo accipiendæ sunt in sen-

loup

su, in quo probatæ sunt. Constat autem quod præmissæ illæ probatæ sunt loquendo de infinitate intensiue, ergo accipiendæ sunt, ut loquuntur de infinitate intensiue. Discursus bonus & ultima tantum propositio restat declaranda. Quæ sic declaratur. Maior huius syllogismi fuit conclusio probata in text. 79. quo ad hoc quod uirtus infinita non potest esse in magnitudine finita, & fuit conclusio probata in tertio Physicorum longo processu, quo ad hoc, quod magnitudo infinita non datur. Sed in text. 79. non potest inficiari, quin loquatur de uirtute infinita intensiue, ergo prima præmissa loquitur de uirtute infinita intensiue. Minor uero est conclusio probata ab Arist. in hoc textu ex conclusione text. 78. Probatur hic primum motorem esse uirtutis infinitæ, quia mouens tempore infinito est uirtutis infinitæ, ut ibi probatum fuit.

Ad illum enim textum expresse in hoc loco se remittit Arist. dicens quod impossibile est a finito moueri aliquid secundum tempus infinitum, ut monstratum est nunc. Constat. n. quod nullibi probatum est nisi in text. 79. apertissime autem liquet etiam ex hoc quod in text. 78. non est sermo nisi de finita uirtute intensiue, ergo altera est præmissa loquitur de infinitate intensiue. Superfluum autem esse dixi adducere demonstrationem Arist. in text. 78. & 79. ut ostendat ibi sermonem haberi de infinitate & infinitate intensiue.

Rationes. n. adeo aptæ sunt, ut ostensione hac non egeant, exiguntur tamē ad hoc, ut uideantur. Et ne suspensum quæpiam reddamus, donec librum Physicorum, fideliter ipsas demonstrationes adiungimus. Demonstratio ergo habita text. 78. ad ostendendum quod motus in tempore infinito non potest fieri a uirtute finita, est ductus ad impossibile. Et accepit primo ab aduersario eius positionem, scilicet quod sit ita quod A uirtus ut centum, moueat mobile centum cubitorum in C tempore infinito. Deinde adiungit huic propositionem possibilem, scilicet quod D uirtus ut decem, quæ est decima pars uirtutis, ut centum moueat E mobile decem cubitorum, quod est etiam decima pars primi mobilis, in tempore Z. Et tunc arguitur sic, Hoc tempus, in quo mobile decem cubitorum mouetur a uirtute ut decem, non est equale temporis illi, in quo mobile centum cubitorum mouetur a uirtute ut centum, sed minus eo. Quia demonstratum est in 6. quod ceteris paribus totum mobile, seu mobile maius, maiori tempore eget ad pertranscundum aliquod certum signum, quæ pars eius seu mobile minus ad sensum patet. Vel secundum Auer. (& in idem redit) quia maior potentia mouet maiori tempore, scilicet maius mobile respectu alicuius signi pertranscundi, seu quod idem est concludendum tempus mobili, aliter non esset uerum: quia ut dicitur in 7. Physic. text. 36. media potentia mouet medium mobile in æquali tempore per æquale spatium. Cum ergo illud tempus sit infinitum, restat quod hoc sit finitum. Sit ergo tempus Z decem horum. Et tunc arguitur sic, si augetur uirtus ut decem donec consumat, aut adæquet uirtutem ut centum, & similiter augetur mobile 10. cubitorum donec consumat vel æquet mobile centum cubitorum, necesse est proportionaliter augeri tempus Z decem horarum, donec consumat aut adæquet tempus, in quo uirtus ut centum mouet mobile centum cubitorum, quia necesse est æquales uirtutes mouere æqualia mobilia tempore æquali. Sed infinitum non potest consumi, nec aliquid potest ei multipliciter æuari, ergo tempus quo uirtus ut centum mouet, impossibile est esse infinitum, quod erat probandum.

Demon-

Demonstratio autem posita in tex. 79. probans quod in magnitudine finita non potest esse virtus infinita, est etiam ad impossibile. Et primo supponit tria. Primum est quod maior virtus motrix facit aequalem motum in minori tempore. Secundum (quod ex primo sequitur) est, quod infinita virtus facit plus in aequali tempore, quam finita. Tertium est quod omnis motus est in tempore. Quibus stantibus arguitur sic. Si in magnitudine finita esset virtus motiva infinita, sequeretur quod in aequali tempore aequaliter moueret virtus finita & virtus infinita: hoc autem est impossibile, ergo. Consequenter declaratur ibidem sic: Sit A tempus vnius hore in quo virtus infinita mouet, & sit B tempus mille horarum, in quo virtus finita: puta vt centum mouet. Tunc cum quanto virtus motiva sit maior, tanto tempus in quo mouet, fiat minus per suppositiones, augeat virtus motiva, vt centum, in tanta proportione, quanta tempus vnius hore excedit a tempore mille horarum, & tunc manifeste patet, quod in aequali tempore aequaliter mouebit virtus illa finita in mille dupla proportione ad virtutem vt centum, & virtus infinita, quod erat impossibile deducendum. Ex his iam manifeste patet, quod nunquam sit sermo de infinitate durationis, sed semper de infinitate & finitate intentionis, vt qui his oblati hoc non videret, non eget medio, sed sensu intellectuali. Et confirmatur, Præmissæ istius ultimi syllogismi intellectæ, ut dicunt, de infinitate durationis, aut assumuntur ab Aristotele per se notæ, aut probatæ. Non ut per se notæ, quoniam sunt aut falsæ, aut maxime dubitabiles: tum quia Sol habet virtutem motiuam in infinito totum alterationis, tum quia totum corpus celeste mouet actiuè in motu locali spheram ignis, & supremum aeris tpe infinito, & tunc constat quod hæc sunt corpora, nec sibi veritatem appareret aliquid cogens, nisi loquentes ad dicendum, quod virtus corporea actiuè est necessario finita secundum durationem. Vnde assumens, ut per se nota, ea, que sensus perhibet esse falsa, plurimum peccasset. Nec ut probatæ: quia nullibi inueniuntur in hoc sensu probatæ, ergo.

Et quoniam questionem hanc non aggredimur ea ratione, ut sciamus quid senserit Aristoteles, quoniam hæc philosophia extraneum est; sed ut sciamus, quia ratio hoc conclusum sit, & in processu prædicto ambiguitas magna est circa probationem minoris (quæ est questionis huius in obiectum) ideo videndum hic est quam efficaciter minor illa probetur. Est autem ratio dubitandi, quia commento textus septuagesimo octauo, scilicet mouens tempore infinito est infinitum, ex qua probatur minor textus vltimus, scilicet primus motor est infinitus: loquitur de mouente tempore infinito ex parte mobilis, ut patet ex ratione probante ipsam, condidit enim tempus mobili. Minor autem ista loquitur de mouente tempore infinito ex parte magnitudinis, seu spatii super quod sit motus, ut patet in motu celi. Primus enim motor non aliter mouet tempore infinito, nisi quia mouet celum tempore infinito. Constat autem quod nec tempus, nec motus celi habet infinitatem ex parte mobilis, sed ex parte spatii infiniti pertranscundi. Constat autem, quod ad mouendum tempore infinito primo modo, requiritur virtus infinita, ut patet ex demonstratione Aristotele. text. 78. & hoc siue virtus illa sit corporea siue incorporea, permanet verum, & quod ad mouendum tempore infinito secundo modo, non requiritur virtus infinita, ut patet de motore orbis Lunæ, qui est virtus finita, & sufficiens est mouere motu eterno.

A Eodem siquidem vigore, quo semel potest mouere suum orbem, potest infinites iterare motum illum: quia est inalterabilis & immutabilis virtus: ut dicitur in 8. Phys. text. 85. semper similiter se habet in se & ad mobile, semper idem faciet.

Et ut clarius percipiatur modus questionis, scilicet dum est ex 6. Phys. longo processu, quod tempus motus conducitur mobili, & condiditur magnitudini, super quam est motus. Et similiter dupliciter infinitum esse contingit, uno modo ex parte quantitatis mobilis: alio modo ex parte quantitatis spatii. Mobili quidem condiditur tempus, & ex eo infinitatur, quia si aliquod certum signum in aliquo spatio designatum sit pertranscundum, prius pertransitur ab una parte mobilis, quam ab alia: & si pertranscundum est a pluribus mobilibus inæqualibus vno decem cubitorum, & altero viginti, &c. & ceteris paribus quaratur quantum erit tempus in effectu transitus istos: manifeste patet quod si mobile decem cubitorum transit illud signum in vna hora, quod mobile viginti cubitorum pertransibit illud in duabus: sicut et illudmet signum prius transit medietas mobilis, quam totum. Oportet enim seruata equalitate motus, quanto mobile est maius, tardius pertransire signum illud. Verbi gratia: Si primus orbis & orbis Lunæ aequaliter moueretur, signatum punctum Orientis orbis Lunæ tanto citius pertransiret, quanto minor est primo orbe. Ita quod quando orbis Lunæ peregrisset suum transitum, forte adhuc nec milleesima pars primi orbis punctum illum orientis transisset: & idem est in motu recto. Vnde si infinitum est mobile, infinitum est esse tempus, in quo datum signum pertranscundum est. Magnitudini vero condiditur tempus, & ex ea similiter infinitatur: quia finitum mobile prius transit vnam partem magnitudinis quam aliam, & sic ceteris paribus quanto maior fuerit magnitudo pertranscundenda, tanto maius erit tempus mensurans motum; & si infinita infinitum, vt in motibus processibus manifestum est. Nec refert in proposito, an magnitudo seu spatium coincidat ratione materie in idem realiter cum quantitate mobilis, ut in motu celi consideriguit. Non enim est aliud spatium pertranscundum a primo corpore, quam quantitas ipsius vt Aver. dicit in 2. celi, com. 46. Patet enim quod coelum prius pertransiret partem spatii quæ est ab Oriente ad Meridiem, quam illam, quæ est a Meridie ad Occidens, nihilominus quam si sibi esset realis distinctio quantitatis spatii & quantitatis mobilis. Similiter non refert in proposito, an quantitas spatii quantitatem temporis augeat, ex quantitate suarum partium nunquam ab illo mobili pertransitum, ut contingit in motu recto & prima reuolutione circulari: an ex quantitate earundem partium, quæ pluries pertranscundæ sunt: ut contingit in reflexione motus recti, & in secunda reuolutione circulari, & deinceps. Spatium enim idem secundo pertranscundum, alterius spatii æqualis primo rationem habet, & perinde quantificat & extendit tempus, ac si alterum equale primo esset (seu ut melius loquamur) ac si esset altera pars totalis spatii æqualis primæ parti, & similiter est de omnibus reuolutionibus circularibus.

Ex his igitur patere possunt tria. Primum, quod tempus, quo mouetur coelum perpetuo, est infinitum non ex parte mobilis, sed magnitudinis seu spatii: quia coelum corpus finitum est, & ideo tempore infinito mouetur, quia spatium ab Oriente in Occidens infinites peragit.

Secundum, quod tempus, quo probauit Aristoteles in tex. 78. non

non

est oem quantitatē durationē in se claudens. Ista autē non nisi per accidens quantitatem durationis respicit, s. vt cōditionē necessariō comitem sui proprii effectus, quia nō ex propria ratione, sed ex annexa conditione hoc facere supponitur. His verō prælibatis, oportet secundō tres conditionales stabilire: ex quarum veritate propositi ratio habebitur.

Prima cōditionalis est: Si A per se primo mouet tempore infinito; A est virtutis infinita intensiue: declarat ut ista, quia stādo infra latitudines virtutis per se respicientis quantitatem durationis ut proprium effectum, quæ pōt vocari virtus quantificatiua motus, intelligendo de quantitate durationis, valet argumentum. Ad cōtinuandum aliquo tempore requiritur aliquanta virtus, ergo ad maius tempus, maior virtus, ergo ad infinitum infinita. Et fundatur hec cōsequentiā super illam regulam. Sicut simpliciter ad simpliciter, ita magis ad magis, & maximum ad maximum. Quare absque dubio vniuersaliter & necessariō tenet in his, quæ se respiciūt per se primo, ut S. Tho. in 3. contra Gen. c. 39. dicit. Fundatur etiam super illud principium Metaphysicum. Cuiusque potentia propria latitudo proportionabiliter rōdet propria latitudini sui per se primo effectus. Quod patet inductiue in omnibus: ergo virtutis quantificatiua motus, si esset propria latitudo, responderet proprie latitudini quantitatē durationis: sed propria latitudo quantitatē durationis attenditur penes extensionem durationis, quæ duratio nō augetur per intensiōem, ut qualitas, sed extensiōem, ut quantitas; ergo virtus quantificatiua quæ maiorem possidet quantitatem durationis producere, tanto maior esset, ergo si infinitam infinita. Vnde proportio virtutis quantificatiua, seu cōtinuatiue motus, ad quantitatē per se durationis est sicut proportio virtutis calefactiua ad quantitatem per se caloris. Et nulla est differentia proportionum, quamuis sit differentia rerum subtractarum proportionibus, quia quantitas per se caloris est quantitas intensiua, quantitas vero durationis est extensiua. Quod tñ, ut ex dictis patet, proportio nō uariatur eo quod hoc est materiale, & per accidens. Formale n. est, vniuersaliter loquendo, quod latitudo cuiusque potentia actiua respondeat latitudini proprie sui per se primo effectus. An vero latitudo propria effectus attendatur secundum extensiōem, vel intensiōem, accidens esse cognoscitur ab exercitatiis in metaphysica: & iō eadē rōne proportionis tenet cōsequentiā supradicta, quæ tenet ista. Ad pducendum aliquantum calorem requiritur aliquanta virtus calefactiua, ergo ad maiorem maiorem, ergo ad infinitam infinita. Si quis autem dixerit, supradicta principia non habere locum, nisi quando quantitas per se effectus est quantitas intensiua. cum Philosophia abhorreat uoluntarium, oportet huius restrictionis rōnem reddere. Nulla autem rōne sulta apparet hæc responsio, nisi forte dicatur, quod quæ magnitudo virtutis non est, nisi secundum quantitatem perfectionalem, iō non respondet nisi quantitati perfectionali effectus; quantitas autē perfectionalis non est quantitas durationis. Non. n. quanto maior duratio, tanto perfectior effectus fit, sed equalis perfectionis est ignis durans per horas, & per duas horas, & per tempus infinitum, ut dicitur primo Ethicorum cap. 7. Sed hæc rō in hoc deficit, & quasi æquiuocatur, quoniam dupliciter contingit loqui de quantitate durationis, uno modo secundum se, alio modo ut est conditio aliarum rerum.

Si cōsideret ut est cōditio rerum, puta hoīs, aut al

bedinis: sic cum sit extra rationes formales rerum, non auget propriam perfectionem alicuius rei: nō enim est perfectior calor durans centum annis, quæ durans vno die. Et hoc modo est sermo de quantitate durationis in 1. Ethic. vt patet ibi ex com. Auer. & S. Tho. & consequenter hoc modo verificatur, quod quantitas durationis non est quantitas perfectionalis, nec sibi proportionatur virtus actiua alterius effectus.

Si verō consideretur primo modo, scilicet secundum se, sic cum bonum diuidatur in decem prædicamenta, sicut ens, vt in 1. Ethico. Ibidem dicitur: & quantitas durationis sit quedam entis species: quantum etiam bonitatem secundum se necesse est ponat. Ac per hoc manifeste patet, quod si duratio aliquam perfectionem secundum se ponat, maior maiorem ponet, & infinita infinitam: sicut etiam quantitas molis aliquam perfectionem dicit, alioquin inter entis species non esset, & maior maiorem, & infinita infinitam: non minus in suo ordine, quam calor infinitus, & tñ quantitas molis maior & infinita dicitur secundum extensionem. Quod ergo quantitas durationis sit quantitas perfectionalis, pōt dupliciter intelligi, s. vt cōditio aliorum, & sic est falsum: quia est extra latitudinem rationis formalis cuiusque alterius rei. Alio modo secundum se, & sic ipsa quantitas durationis est quedam perfectio vendicans sibi quantitatem perfectionalem secundum suam extensionem, quemadmodum calor vendicat sibi eam secundum suam intensiōem. Vnde ad rationem in oppositum dicenda sunt duo. Primum, quod nō oportet quantitatem durationis esse quantitatem perfectionis: sed habere illam infra suam latitudinem: sicut nec calor est quantitas perfectionis, sed habet illam. Secundō quod falsum est, quod quantitas durationis secundum se non ponat quantum maior maiorem perfectionem, quamuis nō ponat maiorem perfectionem huius, puta caloris vel hominis. Et quæ sermo in predicta cōditionali habitus, nō est nisi de quantitate durationis secundum se: consequens est quod firma stet veritas illorum principiorum etiam in his effectibus, quorum propria quantitas est quantitas extensiua. Talia enim maiorem semper ponunt ex augmentata extensione perfectionem suæ speciei. Manifeste autem patere possunt omnia quæ de perfectione quantitatē durationis diximus in hac solutione ex quantitate molis: applicando distinctiones factas & cætera dicta ad ipsam, vt facile est cuique exercitato deducere. Vnde potest formari ad principale propositum ratio talis. Magnitudo virtutis respondet proportionaliter magnitudini per se effectus: sic quod aliquanta virtus, ad effectum aliquantæ perfectionis, requiritur, & maior ad effectum aliquantæ perfectionis, & infinita ad infinitam perfectionis effectum: sed duratio est effectus aliquantæ perfectionis: ergo ad faciendū per se primo aliquantam durationem requiritur aliquanta virtus, & ad maiorem maiorem, & ad infinitam infinitam: cum maior duratio maiorem dicat perfectionem, & infinita infinitam.

Rogoque omnes iterum atque iterum, ne auertendo mentis intuitum ab eo quod est per se, ad id, quod est per accidens, fallat, innitentes supra adductæ glossæ, absque ratione dicendo quod si ad effectum aliquantæ perfectionis requiratur aliquanta virtus: ad effectum maioris perfectionis intensiua requiritur maior virtus, non autem ad effectum maioris perfectionis extensiua, qualis est maior & minor duratio. Hæc. n. gloss. ut ex dictis patet, optima est, loquendo de causa per se primo illius effectus, cui utraque quantitas

quantitas conuenit, intensiua, intra propriam latitudinem, & extensiua extra, sicut est calor, &c. Vniuersaliter autem loquendo de quantitate causae in ordine ad proprium effectum, & eius quantitate infra latitudinis suae limites clausa, nulla opus est distinctione: eo quod eadem ratio saluatur in proportionem causae & effectus, siue secundum propriam rationem augeatur in intensiue, siue extensiue, r. s. maioris perfectionis secundum propriam rationem suae speciei. Non enim tenet illa regula in effectibus quantitate intensiue alia ratione, nisi quia quanto effectus per se primo alicuius est perfectior infra latitudinem propriam, tanto perfectiorem causam exigit. Propter hoc enim ex maiore quantitate extensiua caloris producti non concluditur maior uirtus calefactiua, sed intensiua tantum. Illa enim augeat perfectionem caloris extra propriam latitudinem caloris: ista autem intra. Haec autem merito saluatur in effectibus quantitate praecise quantitate extensiua, quoniam eorum propria perfectio augetur infra propriam latitudinem secundum extensiua augmentationem, unde uniuersaliter loquendo, effectum esse perfectionem intensiue vel extensiue, accidit effectui perfectiori secundum propriam latitudinem suae rationis formalis, quod per se consideratur in hac ratione, & est ratio utriusque eorum, quod perfectiorem causam exigit & concludat, sicut esse album vel nigrum accidit colorato, & est ratio eorum, quod sunt uisibilia. Falli autem multos contingit in re haec ex eo, quod ceteris entibus a quantitate manifeste videmus, quod sola augmentatio intensiua effectus per se concludit maiorem uirtutem per se primo actiua illius, & nihil perhibet sensus uirtutem actiuam per se primo quantitate: propter quod nunquam intellectui oblata apparet augmentatio uirtutis ex intensiua cremento effectus. Quidquid enim sit de uirtute actiua per se primo quantitate, siue permanentis, siue successiue, discernendum est intellectuum acuminem, ut dictum est inter entia, quorum propria perfectio consistit in extensione, & quorum propria perfectio consistit in intensiue, & quorum propria perfectio consistit in extensione, quoniam in illis extendi est extra limites rationum formalium suarum, & propterea non concludit maiorem perfectionem uirtutum actiuarum illorum entium.

In istis autem extendi est infra rationes formales eorum, & est ipsum eorum intendi, & ratio idem exigit & concludit in uirtute eorum actiua per se primo quod in illis infert intendi, si inuenitur uirtus per se primo, actiua quantitate. Unde non obstat propositio si quis dicat non dari in rerum natura huiusmodi uirtutem quantificatiuam motus; nobis enim scit est ueritas conditionalis quae permanet etiam antecedente & consequente impossibili.

Similiter puerile est, si quis putet dictum processum non tenere in effectibus quantitate extensiua, sed intensiua, quia in extenso quod addit licet perfectio quaedam sit, non includit in se minus extensum, & aliquid ultra, intensiue autem includit in se remissum, & aliquid ultra perfectionis addit, & ideo hoc requirit maiorem uirtutem, illud uero equalem. Puerile inquam dixi, quia sic habet maius secundum extensionem ad minus, puta spatium duarum horarum, ad spatium, unus aut bicubitum ad cubitum, sic maius intensiue ad minus, puta calor ut quatuor ad calorem ut duo, utrobique siquidem maius claudit minus, & aliquid perfectionis propriae rationis formalis addit.

Constat autem ex dictis, quod in praedicto processu nulla est ratio exigens, aut supponens aliam similitudinem proportionum inter intensum &

extensum, nisi maioris ad minus: Argumentum, si semper est hoc modo. Potens per se primo in aliquantum, est aliquante uirtutis, ergo potens in maius est maioris: ergo in infinitum est infinite. Nihilominus diligenter aduertenti apparebit quod quoadmodum in extenso pars addita priori non includit priorem, & ideo seorsum non infert maiorem uirtutem: ita in extenso gradus, uerbi gratia, additus non includit priores, nec est maioris perfectionis gradus quartus albedinis, quam sit primus, nec ex perfectione maiore quarti gradus seorsum infertur maior uis calefactiua: sed ex eo quod totum calidum, puta habens quatuor gradus caloris, est perfectius, quam calidum ut duo, quemadmodum etiam arguitur ex eo, quod totum extensum est perfectius.

Primum quoque omnino est, si quis admitat praedictum processum tenere quoad effectus quantitate permanente, non autem successiua. Oporteret enim abraderet principia tradita in sexto & septimo & octauo Physicorum de uirtutibus motiuis & earum proportionibus cum motus & tempus, & de quibus est ibi sermo, successiua entia sunt. Sicut ergo ueritas prima conditionalis:

Secunda autem conditionalis est ista: Si A mouet tempore infinito unum motum continuum, & C est mouens immobile, & accipimus mouere propriam, ut distinguitur contra mutare. Et rursus accipimus, mouet, ut motor, non ut instrumentum motoris, primum propter illuminationem, secundum propter corpus celeste trahens secum ignem: quem nihil minus traheret, si idem ignis numero perpetuo conseruaretur, secundum totum & partes, & etiam propter primum orbem trahentem secum alios, ut multis placuit, quauis non sufficienter. Probatur ista consequentia 8. Physicorum 85. ex proposito, & duodecimo Metaphysicorum text. 45. ex hoc quod motor motus non semper eodem modo se habet aut in se, aut in ordine ad mobile: id autem, a quo semper prouenit idem eodem modo se habere necesse est utroque modo, ut patet: ergo.

Ex his autem duabus conditionalibus verificatis antequam veniamus ad tertiam iam patere potest distinctio superius praemissa cum suis membris in speciali. Liqueat enim tam quod perpetuas motus duabus attestatur causis, scilicet infinitate uirtutis per se primo causantis ipsam, aut immobilitate motoris, & consequenter quod diuersimode ab illis dependet, & illas infert: quoniam infinitatem non infert nisi in uirtute per se primo (scu ex propriae latitudinis perfectione) illam causante. Immobilitatem uero uirtutis infert in omni uirtute causante ipsam. Et merito: quia immobilitas est extra latitudinem perfectionis uirtutis tam motiuae quam quantificatiuae motus. Infinitas autem rationis formalis cuiusque, intra ipsius latitudinem clauditur. Gradualitas enim alicuius speciei (puta caloris) etiam si in infinitum crescat, caloris naturam non exit. Immobilitas uero conditio est extra totam latitudinem caloris. Siue enim intelligatur calor, ut quatuor sine ut mille, siue ut infinitus, nunquam peruenietur ad hoc quod sit immobilis infra limites caloris stando. Et quod de calore exemplificauimus, de ceteris uirtutibus actiuis, formaliter sumptis, siue secundum rem sint in materia, siue non, intelligi uolumus, oportet enim Philosophum formaliter loqui. Unde distinctio iam probata in terminis specialibus repeti potest sic. Perpetuitas motus dupliciter potest imaginari, quod fiat. Vno modo a uirtute per se primo ipsam causante, & sic oportet, quod fiat a uirtute infinita intensiue, &

ut

vt patet ex prima conditionali. Alio modo à virtute non per se primo ipsam cauſante, sed per se primo cauſante talem motum & ſecundario cauſante eius perpetuitatem, vt illius conditionem, & ſic oportet, quod fiat a virtute motiua immobilis, quæ ex perfectione ſuæ virtutis cauſat talem motum puta Saturni, & ex immobilitate eiusdem ſemper perſeueret idem faciens. Vt ſic cōditio virtutis ſit cauſa conditionis effectus ſicut in primo modo propria perfectio ipſius virtutis eſt cauſa propriæ perfectionis effectus, & propter hoc Ariſt. 8. Phyi. in text. 78. infinitatem temporis motus adſcripſit infinitati virtutis, & in text. 85. adſcripſit immobilitati motoris, vt iaceret fundamenta, & ad primum motorem, & alias intelligentia inueſtigandum, vt ibidem D. Tho. notant. Ex primo enim primum motorem 8. Phyi. text. vlt. & 12. Metaph. text. 41. concludit. Ex ſecundo vero numerū intelligentiarum text. 43. & 44. Non enim ibi inueſtigatur numerus infiniti motoris (vt quidam rudes, & cæci dicunt) ſed numerus motoris inalterabilis, & immobilis, vt patet ex ſine text. 41. & ex ipſo textu 43. vbi ſemper eſt ſermo de immobilitate motoris tē pore æterno, &c.

Tertia igitur conditionalis, cuius antecedens ſupponit Ariſt. cum ſuis ſequacibus eſt iſta, Si cœlum mouetur tempore infinito, primum mouens ipſum infinitæ virtutis intenſiue. Et aduerte diffinitatem inter hanc conſequentiam, & prioris. In prioribus enim inferrebat, A mouet, &c. ergo, A eſt infinitæ virtutis, vt in prima, vel ergo A eſt virtutis immobilis; vt in ſecunda. In hac vero non inferimus, ergo mouens cœlum: nec, ergo quilibet motor cœleſtis: ſed, ergo primum mouens eſt virtutis infinitæ intenſiue. Probatur iſta ſic: Cœlum mouetur tempore perpetuo: ergo ab aliqua virtute per ſe primo, & directe potente in ſempiternitatem motus, talis eſt infinita intenſiue, vt patet ex veritate primæ conditionalis probata: ergo inuenitur aliqua virtus infinita intenſiue. Aut igitur iſta virtus eſt in quolibet motore cœleſti, aut in primo tantum. Non in quolibet: tum quia nō oportet, tum quia neuter ab altero dependeret in ſempiterno mouere: fatuum enim eſt ponere infinitum, vt ſic dependere: tum quia aliquid conueniret pluribus primo. ſ. mouere ſempiternæ, quod eſt impoſſibile, vt monſtratur, primo Poſter. ergo in primo motore tantū. Totus proceſſus clarius eſt & firmus, ſi prima cōſequentia probabitur. Cuius vis cōſiſtit in iſta categorica, Sempiternitas motus cauſatur ab aliqua virtute, per ſe primo intendente, & potente ipſam. Hac igitur propoſitione probata, nihil remanebit huius rationis probandum. Probat ergo primo, quod hoc ſit poſſibile: deinde quod ſit de facto.

Primum probatur, quia ſi eſſet inconueniens, aut impoſſibile, ſempiternitatem motus cauſari ab aliqua virtute actiua per ſe primo, hoc non eſſet, niſi vel quia duratio motus, cuius ſpecies eſt ſempiternitas, non eſt res ſeparabilis a motu, ſed ſimul eſt, & non eſt, & ſit & non ſit cū motu: ac per hoc ſufficienter ſit a quolibet mouete, ſicut & motus, vel quia duratio motus paſſio motus eſt eo, quod tempus, vel dī in 4. Phyi. text. 130. & 12. Meta. text. 29. aut eſt idem motus, aut eius paſſio. paſſioni autem non debetur aliud agens quam productiuum ſubiecti, vt patet inductiue. Vel quia, vt ſuperius tactū eſt duratio motus non eſt, niſi conditio eius, conditionibus autem rerum non debetur propria vir-

A tus actiua: ſed ſat eſt conditiones actiuas ſequi. Preter enim hæc tria non apparet ratio, quare impoſſibile, aut inconueniens ſit ſempiternitatem vendicare ſibi virtutem per ſe primo eius actiua: ſed nihil horum impedit. Inſeparabilitas ſiquidē duarum rationum formalium, eſſi concludat, quod producens vnā in rerum natura producat alteram, non tamen concludit, quod à quocunq; producat per ſe primo vnā, ab eodem producat per ſe primo & altera. Quamuis enim eſſe ens ſit inſeparabile ab eſſe tale, uel tale ens, & per hoc habeatur, quod cauſans tale ens cauſet etiam ens: nō tamen ſequitur, ergo ſi eſt cauſa per ſe talis entis, inquantū tale, ergo & inquantū ens, vnde Ariſt. in 6. Metaph. in principio venatur principia, & cauſas entium, inquantum entia. Durationem autē paſſionem eſſe motus eſſi verum ſit quo ad aliquid, puta quia ſub rōne tps diffinitur per motum, & inſeparabiliter concomitatur ipſum tanquam poſterior ſuum prius, non tamen eſt verum ſimpliciter, quia cōſtat quod verē, & ſimpliciter paſſio aliquis ſic producitur conſequentiue ad productiōnē ſubiecti vrā virtute per ſe primo productiua ſubiecti, ſecluſo quocunq; extrinſeco, ſufficienter emanet. Duratio autē ſiue ſempiternitas motus nō emanat à virtute motiua, vt ſit ratione ipſius virtutis, ſed conſequitur conditionem extrinſecam ipſius virtutis, ſ. durationem eius, vt patet inductiue. Non eſt igitur paſſio propriē loquendo ſed potius conditio inſeparabilis. Nec ex hoc quod talis conditio poteſt poni in eſſe ex conditione virtutis motiua, concludi poteſt, ergo ſuperflue quaeritur alia cauſa, quoniā non quaeritur cauſa ad hoc, vt fiat abſolute: ſed ad hoc vt per ſe primo fiat.

C Non. n. ſuperflue quaeritur à quo p ſe primo fiat animal, quamuis ſciamus ipſum fieri à generante hominē & bouem. Nec inconueniens aliquod ſequitur, ſi tam nobilis cōditionis motus, qualis eſt ſempiternitas, ſpecialis cauſa quaeratur, & non ſat ſit credere, quod fiat vt conditio precipisē, nihil. n. contra principia naturalia, aut metaphyſica, aut quocunq; alia apparet ſequi, imō inueſtigatō hæc conſequens eſt proceſſib. Ariſt. in 6. & 7. & 8. Phyi. vbi cauſas motus aptauit ſm diuerſas proportiones ad eius durationem. Non eſt igitur impoſſibile aut inconueniens, ſempiternitatem motus talem eſſe effectam, quod poſſit produci ab aliqua virtute per ſe primo. Quod autē hoc ſit de facto, probatur primo, quia vt dī 2. Phyi. text. 26. & 8. text. 30. ſemper ponendum eſt id quod eſt aut cauſatur p ſe, ante id quod eſt aut cauſatur per aliud. Cōſtat autē quod cauſans ſempiternitatem motus, quia immobile cauſatur eam per accidens, ſeu per aliud à virtute ſua actiua, ergo debet præcedi ab eo quod ex propria perfectione ſuæ virtutis actiua ſempiternitatem facit, hoc enim tantum eſt quod per ſe primo illam cauſare poteſt.

D **E** Secundō, quod ſempiternitas motus cœleſtis eſt effectus digniſſimus, vt eius effectus oſtendit, ſcilicet perpetuitas omnium generabilium & corruptibilium, ad quam tota ſphæra actiuorum, & paſſiuorum, & ſingula in ea contenta ſecundum vires conantur, & pro ea agunt, quicquid agunt, vt Auer. dicit 2. Cœli, com. 17. & Alber. Magn. ibid. confirmat. Irrationabile eſt autem effectum adeo nobilem in rerū natura abſque per ſe primo cauſa actiua fieri. Et confirmatur, quia cum in motu cœleſti ſint conditiones, ſcilicet ſempiternitas, & determinata velocitas, quæ in ſui ratione elau-

Opulc. Caiet

T dit

dit tempus, vt patet in 4. Phys. tex. 96. & sempiternitas eius sit nobilior determinata velocitate, vt ex effectibus, & de se patet, & 12. Metaph. com. 41. habetur, vbi certa velocitas finitati virtutis, sempiternitas vero infinitati attribuitur motoris atque potentia omnino: secundo quoque coeli tex. 17. dicitur quod sempiternitas est proprium diuinitatis opus, & Platonicis confirmantibus, ibidem à S. Thoma cognouimus entia tantum sempiternitatis, quantum diuinitatis sapere, & determinata velocitas absque dubio habet causam per se primo ipsam causantem apud omnes Philosophos, quæ dementia esset sempiternitatem celestis motus causa per se primo priuare. Relinquitur, igitur ratio tota, & stabilis & efficax, cum etiam fugiendi via concessa non sit. Duobus enim modis poterat quis tantum laborem sine priuare. Vel dicendo quod sempiternitas motus non habet causam per se primo actiuam, quod esse nefas ostensum est. Vel dicendo, quod habet quidem, sed illa est virtus infinita, immobilis. Et hoc ostensum est esse ignorantiam propriae vocis, quia nulla virtus per se primo actiuam alicuius, est actiuam illius ex aliquo extra propriam rationem formalem, alioquin esset actiuam illius, circumscripto omni alio, quod implicat. Impossibilitas autem, & vniuersaliter immobilitas, vt de se patet, & superius declaratum est, extra latitudinem est cuiusque rationis formalis virtutis actiue formaliter sumptæ, vnde dicere quod virtus A sit per se primo actiuam sempiternitatis, & dicere quod ideo est actiuam sempiternitatis, quia est immobilis, & semper manet eodem modo: est ignorare propriam vocem.

His ergo præmissis ad motum dubium contra processum Arist. redeundo, dicimus quod quia sempiternitas motus exigit per se in primo motore seu in eius propria potentia actiuam infinitatem intensiuam, & hoc non habet ex eo, quod ponitur in motu infinito ex parte spatij infinites iterati, sed in quantum est secundum se effectus quidam, cui accidit quod hoc, vel illo modo soluetur, id ex propria ratione sempiternitatis motus siue saluetur in motu infinito per se, siue infinito per accidens, concludi optime potest absque æquiuocatione infinitas intensiuam primi motoris potentis per se primo in sempiternitate. Vnde attenda sempiternitate motus formaliter, & relata ad virtutem actiuam per se primo illam respicientem, quamuis æque bene concludatur infinitas intensiuam illius virtutis, siue hoc siue illo modo ponatur, Aristot. tamen à notioribus doctrinam subtilissimam tradens, deduxit in textu 78. ex sempiternitate motus posita in motu infinito ex parte mobilis, infinitatem intensiuam potentiam, & in textu ultimo ex eadem sempiternitate motus posita in motu infinito ex parte spatij conclusit infinitatem primi motoris. Insinuans nihil obstare rationi sumptæ si ex sempiternitate formaliter accepta in quouis motu saluari ponatur. Propter quod in textu 78. non posuit mobile infinitum, sed tempus tantum, vt doceret, quod non concludebat ibi infinitatem potentiam ex infinitate mobilis, sed ex propria ratione infinitatis temporis, & in tex. ult. secundum vtranque translationem non sat fuit Arist. subsumere, quod primum mouens mouet motu perpetuo, aut tempore infinito, sed subsumpsit vtranque simul, vt ostenderet, quod non arguit absolute ex hoc quod mouet perpetuo (cum hoc sit commune omnibus motoribus cæli,) sed

ex eo, quod sic mouet tempore perpetuo, vt ipsam infinitatem temporis per se primo causet, alioquin nugatio commissa esset in illa minore, quam nefas est Aristoteli imponere.

Formaliter ergo dubium soluendo dicimus, quod medium ad probandam illam minorem, scilicet primus motor est virtutis infinita & hoc, mouens per se primo tempore infinito, ita quod maior syllogismi sumpta tex. 78. est ista, Mouens per se primo tempore infinito, est virtutis infinita. Minor vero sumpta in textu ultimo est ita, Primus motor mouet per se primo tempore infinito, ergo primus motor virtutis infinita, vbi nulla æquiuocatio interuenit. Et maioris probatio ex infinitate temporis saluati in motu infinito ex parte mobilis, non obstat, sed magis attestatur processui, quia proportio virtutis per se primo respicientis durationem motus, ad finitatem, & infinitatem temporis, absolute declarata, & conclusa est ibi in materia clarius eam representante, si in motu infinito per se, vt ex notioribus fieret doctrina. Differt autem deductio hæc à subtilissima deductione, quam D. Thomas 8. Phys. docuit in duobus. Primo in medio termino. Cum enim medium Arist. sit mouens tempore infinito, nos vero supra ly mouens. Secundo in minore, quia apud nos, minor est vera de facto quo ad operationem primi motoris, apud illum vero minor est vera quo ad virtutem primi motoris. Non enim de facto primus motor mouet tempore infinito per se, sed oportet eum esse tantam virtutis, quod quantum ex parte virtutis suæ, posset mouere tempore infinito per se, quia causa per se oportet respondere effectum per se. Primus autem motor est causa per se infinitatis motus, ergo siue sit possibile tempus infinitum per se inueniri, siue non oportet, primum motorem tantam virtutis esse si est per se causa infinitatis motus. Conueniunt tamen hæc deductiones in conclusione (quia vtroque concluditur infinitas intensiuam primi motoris) & in radice, quæ vterque processus ponit primum motorem esse per se causam durationis infinitæ ipsius motus. Sed ille processus ex eo quod causa per se oportet esse tantam virtutem vt possit in effectum per se, quod fundatur super secundo Phys. tex. 36. Ille vero, quod causam per se primo alicuius, oportet proportionaliter augeri secundum augmentum proprium effectus sui, cuius fundamenta superius dicta sunt.

Et vt multis philosophantibus complacemus qui volunt potius cum Auer. errare quam cum alijs verum sequi: ostendendum super hoc idem Auer. docuisse. In 12. siquidem Metaphysic. com. 41. postquam conclusit iuxta demonstrationem 8. Phys. quod virtus infinita requilita ad mouendum tempore infinito corpus celeste, non est in magnitudine, quia moueret in non tempore, mouet statim dubium communiter tactum a doctoribus 8. Physic. scilicet, cur si ponitur virtus infinita in magnitudine: sequitur motus in non tempore, quæ est ratio difformitatis. Et statim respondet, quod hoc ideo est, quia motus cæli fit à duobus motoribus, quorum alter est finita motionis, & est anima cæli, & alter infinita, & est potentia omnino sine materia, & quod motus cæli à motore finito habet, quod sit in non tempore, & à motore infinito, quod sit tempore perpetuo. Vbi à plano sensu literæ non diuertendo, manifestè patet, quod ipse est opinatus primum motorem esse

esse infinita virtutis intensiue, & propter istam infinitatem causare per se primo sempiternitatem motus celi, & in hoc differre à ceteris intelligentijs, quæ cum sint immobiles, possunt virtute propria causare perpetuitatem motus, per accidens tamen, vt ex dictis patet. Et quia predicta verba Auer. alijs locis eiusdem contradicere videntur (vt adduximus arguendo ad oppositum) ideo à diuersis diuersimodè exposita, vel poti⁹ extorta sunt, prout quilibet voluit non se Auerroistam, sed Auerroism suum facere, vnde oportet expositiones eorum afferre, vt firmetur veritas. Quidam igitur dixerunt, quod Auerrois intendit quod sit finitus intensiue primus motor, infinitus autem in duratione, non tantum formaliter, sicut alij motores: sed etiam causaliter, quia sempiternitas motus ascribitur fini ipsius motus, qui est purus actus omnino, & per hoc differt à ceteris motoribus. Et hi diuisi sunt in duas vias. Nam quidam eorum dicunt quod illa distinctio motoris in finitum, & infinitum, est distinctio realis, quidam vero quod est distinctio rationis in primum motorem secundum quod est finis, & ipsi summet secundum quod est agens, & secundum quod agens mouet in tempore, quia est vigoris finiti intensiue, secundum vero quod finis, perpetuat motum, & ideo dicitur infinitus in duratione causaliter. Alij vero dixerunt, quod primus motor non est virtutis finitæ nec infinitæ intensiue, quia non est virtutis actiua, sed dicitur infinita causaliter, causalitate finali, vt dictum est. Alij autem dixerunt, quod illa verba Auerrois examinanda & glossanda sunt secundum determinationes factas in de substantia orbis, &c. vbi magis ex proposito tractauit rem hæc, vbi manifestè negauit infinitatem intensiuam. Sed quod omnes huiusmodi responsiones erant manifestatur. Et primo quod loquatur de infinitate intensiua, probatur primo sic. Quandoquunque aliqua distinctio proposita habens plures significationes, & alterum oppositorum declaratur ab ipso distinguente quo ad quid nominis, secundum quam intensionem sumitur, reliquum debet sumi secundum oppositam intensionem. Patet ista: alioquin periret omnis certitudo diuisionum, & syllogismi diuisim, &c. sed Auer. diuisit motorem celi in motorem finitæ motionis, & infinitæ motionis, & descripsit alterum membrum, scilicet motorem finitæ motionis per finitatem intensiue, vt patet quia ibi expressè subdit. Dicere finitatem, est dicere proportionem motoris ad motam rem: ergo reliquum membrum, s. motor infinitæ motionis est describendum secundum intentionem oppositam, s. q. dicere infinitatem est dicere improprietatem, & sic erit motor infinitus intensiue. Secundo sic: Termini questionis & responsionis secundum artem demonstratiuam non differunt, sicut nec questio differt à conclusione in terminis, sed in modo. Constat autem q. motor infinitus de quo est sermo in questione, est infinitus intensiue, quoniam est ille, de quo dicitur in 8. Phy. tex. 79. q. mouet in non tempore: ergo finitas, & infinitas de qua est sermo in responsione, est etiã intensiua. Tertio sic. Quilibet responsio à sapiente data, debet sumi in sensu in quo quest. motæ respondet, sed ista non respondet quest. motæ, nisi intelligatur de infinitate intensiua: ergo, &c. Declaratur minor, quest. est virtus infinita requisita ad mouendum tempore infinito, posita in magnitudine, infert motum in non tempore, & posita ex-

A tra magnitudinem, non. Huic autem questio non satisficit dicendo, q. hoc ideo est, quia ibi sunt duo motores separati & ambo finiti, sed alter actiue, & alter vt finis, & ex motore vt finis est sempiternitas, ex motore vero vt agens est, quod motus sit in tempore. Hoc enim siue verum, siue falsum sit, est impertinens questio, & sollicitudo superflua. Totam enim questio est quare à virtute separata, non sequitur motus in non tempore, sicut à virtute posita in magnitudine. Et constat q. est sermo de virtute actiua. Hæc autem questio, vt nouitij possunt percipere (sicut & qualibet alia) aliquid certum supponit scilicet infinitate infinitatem virtutis siue in magnitudine, siue extra. Et querit dubium quare si illa sit infinita virtus ponitur in magnitudine, mouet in non tempore, & extra non. Queratur ergo ab istis primo: Qualis est illa infinitas virtutis, quæ supponitur intensiua, an durationis: si intensiua, habetur interum: si durationis, quest. & nulla & ridiculosa est. Nulla quidem quia à virtute actiua infinita in duratione posita in magnitudine, non sequitur motus in non tempore, vt patet de virtute alteratiua solis à qua res aliqua alteratur, & tamen in tempore. Nec potest dici quod illud est verum tantum de virtute motiua vnico motu locali tantum, quoniam expressè Arist. in 8. Phy. tex. 69. vnde hoc sumptum est, dicit hoc verificari in omnibus virtutibus motiuis quocunq. motu. Ridiculosa autem, quia puerile est querere, quare à virtute finita in vigore, infinita autem duratione separata materia, prouenit motus in tpe, & non in toto tempore. Quis enim est adeo rudis vt ignoret finitatem, & infinitatem intensiuam virtutis, sequi velocitatem certam, vel incertam motus, & non finitatem & infinitatem durationis: Vltimum igitur refugium horum est, quod questio illa neutram infinitatem determinatè supponit, sed infinitatem in communi, quoniam ex motu perpetuo neutra infinita determinatè concluditur, sed in communi concluditur, quod oportet virtutem motiuam tempore perpetuo esse infinitam. Vnde dicunt quod questio Auerrois est, cū sit q. virtus motiua tempore infinito sit infinita, abstrahendo ab hac & illa infinitate, quare posita in magnitudine infert motum in non tempore, & extra magnitudinem, non. Et responsio est supponendo, q. si aliqua virtus posita in magnitudine, debet mouere tempore perpetuo, oportet quod sit infinita intensiue, ex 8. Physicorum, textu 78. & consequenter mouet in non tempore, ex tex. 79. & addendo quod si aliqua virtus motiua tempore perpetuo ponatur extra magnitudinem, & illa est necessariò infinita secundum durationem, & distinguitur in motorem & agens, & sic est finitæ motionis, id est, mouet in tempore, & motorem, vt finis, & sic est infinitæ motionis, id est, mouet in finito tempore, quod virtuti posite in magnitudine conuenire non potest. Non enim potest distinguui in motorem vt agens, & vt finis, & ideo oportet, quod virtus motiua tempore infinito, si est in magnitudine, moueat in non tempore extra magnitudinem, non. Sed verè isti innituntur telis araneorum. Descriunt enim dupliciter, scilicet in re ipsa, & in expositione Auer. In re ipsa quidè, quia falsum est, qd virtus motiua tpe infinito, si ponitur in magnitudine, est infinita intensiue, si extra magnitudinem, non. Queratur enim ab ipsis (ne in æquiuoco laboremus) de quali infinitate tps est sermo. Distincta est enim superius ex 6. Physicorum.

Opuſc. Caiet. T 2 quia

ex suis intrinsicis duo requisita ad faciendum A
 sempiternitatem motus, scilicet tantam virtutem
 intensiue (puta vt mille) & inamobilitatem, quili-
 bet enim motor habes hæc duo, potest sempiter-
 num facere motum, quamuis non per se, vt dictū
 pluries est. Tertio, q̄ anima celi licet sufficienter,
 tamen per accidens facit sempiternitatem motus,
 primis autem motor facit eam per se, & ideo at-
 tribuitur primo motori, vt eius causæ actiue per
 se primo intendenti illam. Et sic h̄ intentū: quia,
 vt ex prima conditionali probata patet, ex hoc se-
 quitur, ergo primus motor est virtutis infinite in-
 tensiue. Et in rei veritate ista v̄ mens Auer. in illo
 loco. Loquitur enim de actiua causalitate, vt qua-
 sio mota ostendit, & non intendit subtrahere ab
 anima celi causalitatem actiuam sempiternitatis:
 sed perfectam causalitatis, cuius nulla virtus fini-
 ta est capax, vt patet ex dictis. Vnde causam actiua
 per se determinata velocitatis posuit animam, sem-
 piternitatis vero primum motorem. Si finaliter,
 hoc potest dupliciter imaginari. Primum, vt sit ser-
 mo de dependentia communi, quia causantur in
 genere causæ finalis à primo. Et hoc est contra
 Auer. ibidem, quoniam hoc modo non saluatur
 sua d̄tia inter terminatam velocitatem motus, &
 eius sempiternitatem: hoc etenim modo vterque
 effectus dependet finaliter à primo motore. Secun-
 do, vt sit sermo de aliquo speciali modo dependē-
 di, in genere tamen causæ finalis. Et quantum ver-
 ba eorum sonant, videntur dicere, q̄ quodam sin-
 gulari modo sempiternitas est à primo fine, quo
 non est determinata velocitas, sicq̄ sempiternitas
 motus in hoc differt ab eius velocitate, q̄ ista suffi-
 cienter fiat ab agente, illa autem nō nisi adiuncta
 causalitate finali primi motoris. Sed quia facile est
 dicere distinctionē in qualibet re quamuis ardua,
 & in exercitiis est admittere illam in aere, ideo q̄-
 ramus ab istis, quomodo sit ista differentia: Hoc
 enim nō potest nisi tripliciter imaginari, s. aut sic,
 q̄ sempiternitas careat causā actiua, & finali tantū
 attribuitur. Et hoc est ridiculum, qm̄ non est intel-
 ligibile, quod aliquid effectiue producat motum,
 & non producat eius durationem, maxime cum
 ips, quod est duratio illa (vt 12. Metaph. tex. 29. d̄f)
 aut est ipse motus, aut eius passio. Constat autē, q̄
 hæc ab eodem sunt actiue secundū rem, quamuis
 non eodem modo, potest enim eorum, quæ sunt,
 idem realiter vnum per accidens, produci ab agen-
 te inferiori, & alterum per se, vt patet cum Socra-
 tes generat Platonem, tunc enim licet fiat Plato p
 se, sit tamē corpus vel mistum per accidens, vt d̄f
 in primo Phys. tex. 76. aut sic quod ad determina-
 tam velocitatem causā actiua sufficit absque finali,
 ad sempiternitatem autem, non. Et hoc est est ridi-
 culum, quia finis est causā ceterarum causarū, nul-
 lusque est effectus naturæ aut artis absq̄ fine. Aut
 sic, quod ad determinatam velocitatem causā acti-
 ua cum fine cōi sufficit, ad sempiternitatem autē
 non, sed requiritur specialis rō dependētiæ ad pri-
 mum motorem vt finem. Et hoc est iterum loqui
 in aere, nisi huiusmodi ratio assignetur. Nec appa-
 ret alia rō, quam illa, quæ in eodem com. 41. ex
 intentione Themistij subditur. Quod motor qui
 mouet ad consequendum aliquid, vel conseruan-
 dum aliquid inanimabile necesse est, quod quā-
 doque cesset. Motor autem qui mouet propter ali-
 quid semper in actu, & immutabile, quæ ratione
 mouet vno tpe, mouet semper. Et sic h̄ specialis
 ratio dependentiæ sempiternitatis ex fine, quæ nō

habetur in velocitate motus. Sed adducere hoc ad
 propositum, nouitiorum est. Cum enim omnes
 animæ celestes prima intentione operentur pro-
 pter se (vt d̄f 12. Meta. com. 36. & secundo Celi.
 com. 17. & 21.) & ipsarū natura sit immutabilis in
 actu, & earum opera sint sicut opera artium, (vt d̄f
 12. Meta. com. 44.) & finis sit principium in opera-
 bilibus, vt d̄f in 2. Phy. tex. 88. Quemadmodū ex
 actualitate immutabilis finis sumunt animæ illæ
 rationem sempiternitatis in suis operib. ita ex alijs
 conditionib. nobis ignotis sumunt rationem tan-
 tæ velocitatis, & quare magis ab Oriente moueāt
 versus hemispherium superius, & alia huiusmodi.
 Hęc. n. omnia sunt pp̄ melius, vt ex secundo Celi,
 tex. & com. 34. h̄f. Et ex fine necesse est bonitatem
 eorum fieri, cum naturalia agātur pp̄ finem, vt d̄f
 2. Phy. tex. Vnde ex hoc non magis habet, q̄ sem-
 piternitas specialiter dependeat à primo, quā cer-
 ta velocitas, vtrunq; enim eorum habet hoc mo-
 do specialem rationem dependentiæ ex fine. Am-
 plius, Cum ratio sempiternitatis motus sufficien-
 ter sumatur ex his finis conditionib. s. q̄ sit in se
 actu, & habitu & mouente, immutabilis, & hæc
 sint communia omnibus motoribus celorū res-
 pectu propriarum essentiarum, nihil propriū pri-
 mo motori dixisset Auer. sed totum q̄ dixit cōue-
 nit omnib. animab. celorum in rōne finis, nec pōt
 dici, q̄ dictum Auer. cōe quidem est omni moto-
 ri separato in rōne finis, sed appropriatur primo
 pp̄ dependentiam aliorum à primo, & in rōne fi-
 nis, quia sic non saluatur d̄tia inter sempiternitatē
 & velocitatē, vtraque enim pp̄ independentiā pri-
 mo est attribuenda fini. Quod si tanquā ad vlti-
 mum refugium recurrendo dicatur, q̄ sempiter-
 nitas motus dependet à primo fine quodā singu-
 lari modo ignoto nobis, & hoc cognosci ex hoc,
 q̄ oēs motores celestes conueniunt in sempiter-
 ne mouere, non autē in velocitate motus (hoc. n.
 ideo esse credēdū est, quia rōnem sempiternitatis
 habent respiciendo primū, velocitatē vero respi-
 ciendo propria.) Hoc est contra Auer. qui expres-
 sē dicit in secundo Celi, com. 38. q̄ motores infe-
 riores sumunt rōnes suarum velocitatum, s̄m q̄
 magis desiderant assimilari primo. Et loquitur nō
 solum de motu diurno, sed et in circulo obliquo.
 Deinde hoc non est sufficienti rōne firmatum, q̄
 enim conueniant oēs in sempiternitate motus, vt
 dicit Auer. in secundo Celi, cō. 38. & 71. & alibi, est
 quia conueniunt oēs in hoc, quod sunt motores
 immateriales. Et ideo hoc non oportet conijeere,
 quod sit ex singulari modo dependendi à fine, cū
 clare pateat, quod finis cōis cum immaterialitate
 motoris sufficiat, nec locus est coniecturis in ma-
 nifestis. Amplius: Velocitas de qua ibi loquitur
 Auer. vt patet in com. nihil aliud quam rpalitas, in
 qua oēs motores celi conueniunt, sicut & in sem-
 piternitate, nullus. n. mouet in non tpe. Restat ergo,
 q̄ de infinitate intensiua sermo Auer. ibidem
 sit. Et licet euidentiores sint prædictæ rōnes si duo
 motores s̄m rem in primo orbe ponantur, effica-
 ces tñ sunt etiam si duo s̄m rationem, vnus autē
 secundum rem ponitur, vt patere potest cuilibet
 eas explicare scienti. Vnde oēs expositiones com-
 menti p̄dicti falsæ apparent. Vltima autē ordinem
 librorum Auer. non pensauit. Cum enim constet
 ex secundo celi com. 3. q̄ tunc iam fecerat libellū
 de substantia orbis, & ex plurib. commentis, quæ
 tunc etiam fecerat super libros Phys. & ex 12. Me-
 taph. com. 65. q̄ iuuenis erat quando fecit sup lib.
 Opusc. Caiet. T 3 de

qua fronte ab Auerrois adducatur, cum Auerrois ipse ibidem in comment. 46. expressè dicat, quod in illo summo gradu habente optimū sine actione, datur latitudo includens omnes intelligentias, ita quod apud ipsum omnes intelligentie sunt in illo primo gradu, & non tantum Deus, & tñ constat apud eos etiam, quod cetera intelligentia agunt ad extra. intendit enim ibi Arist. apud Auerrois intelligentias quatenus intelligentie sunt hęc optimi, (quod est felicitas speculatiua) sine omni dependentia ab exteriori actione, nō sicut in nobis iuxta illud 12. Met. text. 39. deductio autē qualis optima, &c. & esse in primo gradu. Quatenus vero animae sunt, optimū assequi per motum, & in secundo locari ordine simul cū corporib. quorū sunt animae. Vnde Deum mouere non solū finaliter, sed actiue dicimus. Et quamuis ex multis commētis videatur haberi, quod Deus mouet immediatē, quia in com. 44. & 12. Met. reprehenduntur ponentes Deum esse priorem motore primi orbis, & in cō. 38. expressè dicit, quod primus motor mouet sine medio, & in com. 48. numerantur substantie immateriales s̄ in numerum motuum celestium expressè, supponendo nullam esse, quae nō mouet, vt tamē ex dictis superius patere potest, in cō. 41. & 12. expressè dicit motum celi componi ex duob. motorib. Et ideo sciendum est, quod ista sibi inuicem non contradicunt, quā cum sint in hac re opinioniones extremae, vna Auicennae, dicentis Deum nihil agere ad motum celi, nisi s̄m quod prima causa operat per secundas: sed primum motorem esse primam intelligentiam productam à Deo, quae cū anima celi mouet. Alia eorum, qui dicunt Deum solum mouere primum celum. Auerrois via incesit media, vt runque declinans extremum, & ideo nunc hoc nūc illud excludit extremum, quāuis pluries Auicennā impugnauerit. Est igitur apud eum primus motor Deus gloriosus, non tñ mouet solus.

Sed quia in motu primi celi sunt duo (sempiternitas motus, & certa velocitas, puta 24. horarū) posuit vt runque horū hęc per se primo causam actiuam & propriam: sempiternitatis quidem Deū, certae vero velocitatis animam celi. Et hęc sensus r̄sider planē expositioni illius contenti absque expositione. Et sic Deus non est prior motore totius, imo facit per se motum totius quo ad nobilissimam eius rationem, quae est sempiternitas, & hoc modo Deus non est anima allicuius orbis. Et ideo dixit ibi Auer. quod est potentia non in materia, & per hoc volebat quod differret ab anima celi. Et hoc modo saluatur quod cō. 44. dicitur, quod illud quod intelligit motor corporis celi de primo motore, est aliud ab eo quod intelligit motor orbis Saturni. Et sic numerus immaterialium substantiarum secundum numerum motuum saluatur, quia ex motuum numero inuentus est numerus motorum aliorum: à primo, quia iam ex infinitate motus stabilitas erat. Nullam enim substantiam immaterialem ponimus nisi ex motu cōclusam: sed prima ex infinitate motus, ceteras ex numero motuum regularium, & perpetuorum existentium motores immobiles. Et hoc consonat textui Arist. expressè quarenti numerum motorum immobilium, nō numerum motorum infinitorum, vt per hoc insinuaret quod dealijs primo loquebat, quamuis primus quoque sit immobilis. Est siquidē sermo Arist. & Auer. & ibidem contra ponentes substantias immateriales absque aliqua propria motione allicuius corporis, vt patet ibidem, quod nos

A non diximus. Et breuiter hoc modo omnia dicta Auer. inueniuntur consona, & merito, quia vero omnia consonant. Vnde Heliae Hebraei labor, quod vanus fuerit patet. Putauit enim, quod ex hoc, quod Deus dicitur motor effectiue primi caeli sequeretur, ergo mouet solus primum caelum. Iam enim liquet, Deum proprium & motorem primi orbis, quo ad sempiternitatem sui motus actiue causandam. Mouet ergo Deus celum effectiue vt motor proprius, & mediante anima caeli. sic vt vtriusque proprius effectus motus caeli sit diuersimode, & sic quo ad duo prima patet, quid tenendum sit.

B De tertio autem (in quo tota stat difficultas praesens) ambiguitas magna est: diuisi siquidem sunt Peripatetici circa id. Quibusdam enim apparet, quod ex hoc antecedente, datur virtus infinita in natura sequitur necessario, ergo motus in non tempore. Quibusdam vero est, quod distinctione opus sit in re hac, & hi in tres distincti sunt vias. Alii putant, quod distinctione modi agendi. s̄ libere, vel necessario opus sit. Alii vero, quod distinctio modi essendi illius virtutis infinita. s̄ an habeat esse materiale, an immateriale, ad hoc sufficiat. Alii autem duas distinctiones necessarias credunt ad saluandam infinitam virtutem in rerum natura, scilicet modi essendi (quae modo dicta sunt) & modi agendi scilicet mediationem, vel immediationem, ita quod omnes huiusmodi opiniones sunt quatuor, & primam quidem postponentes (quia ex discussione aliarum quid veritatis habeat patebit, & eius fundamenta sunt, quae arguendo adduximus) ad secundam nos transferamus opinionem, quia tria dicit. Primo, quod ex hoc antecedente, virtus infinita est in magnitudine, necessario sequitur, ergo mouet in non tempore, quod implicat contradictionem. Et in hoc conueniunt cum Arist. 8. Physic. text. 29. omnes Peripatetici: licet differant in modo deducendi consequentiam. Scot. em̄ in 1. sent. distin. 2. q. 2. ad vlt. dicit, quod ex eo, quod in antecedente assumitur virtus infinita, subintelligendo, agat, necessario sequitur, ergo actio sua est in non tempore: alioquin in aequali tempore agere contingeret virtutem infinitam, & finitam, iuxta deductionem Aristot. ibi. Ex eo vero, quod in antecedente additur ly in magnitudine (id est extensa) sequitur, quod si agit, agit circa corpus, & consequenter, quod sit ibi aliqua resistentia, & sit etiam diuersa approximatio partium passi ad agens ac per hoc sequitur, ergo actio illius virtutis est mouere, quoniam haec duae causae, scilicet diuersa approximatio partium, & resistentia, faciunt successione esse in motu, & sic ex toto antecedente simul. s̄ virtus infinita in magnitudine sequitur motus in non tempore. Sed haec deductio manifeste peccat, quia

D ex hoc, quod aliqua virtus est extensa, & agit in corpus, non sequuntur illae duae causae successione, sed vna tantum, scilicet diuersa approximatio partium passi ad agens: sed ex omnibus his absque resistentia non sequitur, ergo illa actio est motus. Et haec omnia non egent probatione, quia manifeste patent de virtute illuminatiua. Haec enim est extensa, & agit in corpus, &c. & tamen non est motus proprie (de quo loquimur) vt distinguitur contra mutationem. S. Thom. autem quia Aristot. non fuit sollicitus ibi de vtraque parte consequentis deducenda, supponit cum Auerrois, & ceteris expositoribus (quantum vidisse me recole,) quod subiectum illius antecedentis, scilicet ly virtus

tus seu potentia supponit pro virtute motiua, proprie sumendo motum, ita quod antecedens illius consequentiae secundum veritatem est hoc, virtus motiua infinita est in magnitudine. Ergo. Et quod hoc sit mens Aristot. patet ibi, ex eo quod probando suppositionem vnam, scilicet quod maior virtus facit æquale in minori tempore, dicitur ut calefaciens, aut dulce faciens, aut proiciens, & omnino mouens. vbi manifeste patet, quod de virtute motiua loquitur. Patet etiam ex fine intento, ad nihil enim aliud inducebat demonstrationem illam, nisi ad inuestigandam impartibilitatem primi motoris, quem constat mouere proprie. Vnde imperinens erat proposito tractare de omni virtute extensa, quamuis ex ista negatiua, non potest dari virtus motiua infinita in magnitudine, habeatur ex consequenti, quod nulla virtus in magnitudine est infinita, quia quum sit virtus, aut substantialis, aut accidentalis, & accidentalis infinitas inferat infinitatem substantialem, & omnis virtus substantialis in magnitudine, si est simplex, sit principium alicuius motus naturalis (vt patet in primo coeli textu septimo) & simplicibus existentibus finitis impossibile sit mixtum fieri infinitum, manifeste deduci potest ex negatione infinitatis virtutis motiue in magnitudine, negatio infinitatis omnis virtutis extensæ.

Facit tamen vim S. Thom. in ly magnitudine, ex hoc quod virtus extensa non est intelligens, virtus autem extra magnitudinem est intelligens, vt patet de tertio de Anima, commento quinto, virtus autem motiua non intelligens mouet tatum quantum potest. Ac per hoc tenet consequentia Arist. Quia si est virtus motiua infinita, & cum hoc mouet tantum quantum potest, sequitur, ergo mouet in non tempore, vt patet ex deductione Arist. ibidem. Secundo dicit quod ex hoc antecedente, virtus infinita est (etiam loquendo de motiua) non sequitur necessario, ergo mouet in non tempore, quia potest illa virtus esse agentis liberi, in cuius potestate est actio, & modus agendi. Et quum hoc arguitur esse contra Arist. & Auer. & omnes Philosophos, Scot. cum sequacibus non reputat hoc inconueniens, imò dicit in 2. sent. dist. 1. quæst. 3. eos sibi ipsi contradicere, ponendo Deum agere necessario.

Mihi autem videtur hoc non esse contra Arist. eo quod nulli imponendum est quod nec dixit, nec necessario sequitur ex dictis eius. Deum autem non esse agens liberum, nullibi dixit Arist. nec ex dictis eius sequitur necessario. Demonstratio siquidem posita in primo coeli. tex. 49. sufficienter saluatur supponendo omnes intelligentias differre specie, quod mouere quantum possunt, vt assimilatur Deo glorioso, cuius proprius effectus est sempiternitas, siue liberè, siue necessario illa causet. Numerus quoque intelligentiarum eisdem suppositionibus stantibus optime inuestigatur ex numero motuum, sunt enim omnes motores adæquati. Inconueniens etiam quod dicitur in textu 79. scilicet virtutem finitam, & infinitam mouere æqualiter, manifeste ibidem adscribitur virtutibus mouentibus naturaliter, & breuiter quæcunque alia ad hoc adduci possunt, facile saluari videntur absque hoc. Nolo tamen propterea Aristot. attribuire, quod posuerit Deum agere liberè, sed opinionem suam ad nos non peruenisse tantum, contra Auer. tamen illam responsum esse non dubito, vt ex commento quarto, duodecimi

Metaph. deducere facile esset, & commento 212. secundi de celo manifeste habetur.

Sed quoniam ex principijs philosophiæ non necessario sequitur, Deum agere necessario, idcirco quum soli rationi obediendum sit, quod secundo loco contra hoc obijcitur, soluendum est. Quum ergo dicitur, id, ad quod sequitur falsum impossibile, est simpliciter impossibile, & c. negatur minor. Et ad primam probationem dicitur, quod quamuis non sit impossibile, Deum velle vt tota virtute sua, est tamen impossibile, Deum velle vt tota virtute sua, in hoc effectu, qui est velocitas motus. Nec hoc est ex defectu virtutis, aut voluntatis, sed quia hoc non est factibile, vnde Deus vitatur tota virtute sua per se causando sempiternitatem motus, & creando, & cetera.

Ad secundam vero dicitur præmittendo quatuor. Notandum est enim primo, quod aliud est arguere ex potentia motiua infinita & aliud est arguere ex potentia motiua infinita habere tale modum essendi, scilicet in magnitudine, vel extra, vel modum operandi, scilicet necessario, vel liberè. Primum siquidem antecedens abstrahit ab omni modo essendi & operandi, secundum vero modum essendi vel operandi coassumit. Constat autem quod multa possunt deduci ex aliqua ratione formali, & modo essendi vel operandi simul, que non possent deduci ex illa ratione formali absolute. Notandum est secundo, quod ex aliqua ratione abstractè, seu absolute sumpta, dupliciter aliquid deducere consueverunt Philosophi. Vno modo necessario, sicut ex ratione motus deducitur, quod oportet esse in tempore, alio modo non repugnanter, sicut ex ratione motus deducitur, quod quocumque motu dato, potest dari velocior, & c. Et inter hæc tantum refert, quod consequens aliquid necessario, comitatur ipsum, in quocumque ponatur secundum omnem modum essendi illius: consequens vero aliquid non repugnanter, non oportet comitari illud in aliquo, imò stat quod repugnet ei in quocumque modo essendi, vt patet in exemplis adductis.

Notandum est tertio, quod tripliciter potest imaginari, quod potentia motiua infinita exeat in actum secundum, vel quod moueat A mobile certa velocitate, ita quod non possit velocius illud mouere: sed illud mouere sibi adæquatum.

Vel quod moueat infinita velocitate, id est, in non tempore, non est enim intelligibile, quod aliquid actualiter moueat infinite velociter, & tamè in tempore, quia ex quo actualiter mouet tempus illius motus, certum est secundum se, signetur ergo, & tunc procedatur iuxta tex. 79. octauo Phy. & veniatur ad hoc, quod motus infinite velocitatis erit in æquali tempore cum motu finite velocitatis (vt pote à virtute finita factio) quod est impossibile. Idem est ergo mouere actu infinite velociter, & mouere in non tempore. Vel medio modo, scilicet quod nunquam moueat tanta velocitate A mobile, quin possit illud velocius mouere. Hæc autem tria aliter se habent ad potentiam motiuam infinitam absolute, & aliter ad eam in magnitudine. Ad potentiam siquidem motiuam infinitam in magnitudine, duo extrema comparantur immediate, ita quod respectu talis virtutis non datur medium inter mouere in non tempore, & mouere certa velocitate.

Ad potentiam vero motiuam infinitam absolute, extrema hæc sunt mediata, ita quod stat, quod moueat

neat sic velociter, quod tamē semper velocius mouere possit. Et ratio difformitas est, quia virtutis extentia quantum est posse, tantum necessarium est facere, vt patet inductiue, & consequenter si est infiniti posse, ergo habet adaequatum facere. aut ergo hoc est certa velocitate mouere, aut in non tempore: mouere enim sic, quod velocius possit, non adaequatum virtuti patet. Virtutis vero motiua infinita absolute non oportet quantum est posse, tantum est facere, quia abstrahit ab hoc, quod faciat secundum totum posse, aut partem, & tantum, vel tantum, & ideo non necessario sequitur, quod si exeat in actum, quod exeat in opus adaequatum. No tandum est quarto, quod aliter agendum est ex infinita velocitate ad infinitam potentie motiue absolute, & aliter e conuerso. Ex infinita siquidem velocitate, determinate infertur, ergo potentia motiue est actu infinita, quia impossibile est aliter tale effectum saluare. Ex infinita vero potentia motiua nihil aliud potest inferri, nisi, ergo potest infinita velocitate mouere, quia si aliquanta virtus motiua potest mouere aliquanta velocitate, maior potest maiora, & infinita. Sed quia posse mouere infinita velocitate cōtingit dupliciter, vno modo sic, quod possit facere motum infinita velocitatis in actu: alio modo sic, quod possit semper facere maiorē velocitatem quacunque facta velocitate, ideo non potest ex infinitate potentie motiue absolute inferri determinate, ergo est actu infinita velocitas, sicut e conuerso.

His autem pramissis, dico quatuor.

Primo, quod ex hoc antecedente A est virtus motiua infinita in magnitudine, optime sequitur, ergo mouet in non tempore, quia si non, ergo mouet adaequate certo tempore ex tertio notando, & tunc sequitur iuxta deductionem Aristot. ergo virtus finita, & infinita secundum totum posse mouent aequaliter.

Secundo dico, quod ex hoc antecedente, A est virtus motiua infinita non sequitur necessario, ergo A mouet in non tempore, dicentibus enim, quod non, subinferri non potest, ergo mouet adaequate in certo tempore, datur siquidem medium, scilicet, quod permittitur mouere A mobile tanta velocitate (puta decem horarum) non tam adaequate, sed potest semper velocius, vt patet ex tertio notando. Quod non potest dici, si virtus illa est in magnitudine. & ideo Aristot. fundans demonstrationem suam super illa distinctione, aut mouet in non tempore, aut certo tempore, loquendo de adaequata operatione assumit ab aduersario virtutem motiua esse in magnitudine, quia de tali constat, quod oportet supponere aliquam velocitatem esse illi adaequatam, quod non oportet verificari de virtute motiua absolute, quia abstrahit ab his.

Tertio dico, quod ex hoc antecedente A est potentia motiua infinita, non sequitur non repugnāter, ergo motus in non tempore. Probat hoc ex illo principio: impossibile in se ex rationib. terminorum, ex nullo deducitur possibiliter, ex quo non sequatur necessario. Hæc enim est differentia inter consequens possibile, & impossibile ex terminis, quod possibile ex aliquo antecedente oritur possibiliter, ex quo non oritur necessario, vt patet de velocitate motus respectu motus, & mobilis. Impossibile vero nisi habeat connexionem necessariam cum antecedente ex illo oriri non potest, & hoc ideo est, quia impossibile ex terminis

A est impossibile simpliciter, & omnino. Tale autem ex nullo oriri potest, nisi ex alio impossibili, ad quod conditionaliter sequatur, quod sine necessaria connexionem fieri nequit. Constat autem, quod motus in non tempore claudit contradictionem ex terminis: si est enim motus, ergo in tempore, & si in non tempore, ergo non est motus. Et ex antedictis patet, quod hoc impossibile non sequitur necessario ex infinita potentia motiua: ergo nec sequitur impossibiliter.

Sed accidit hic dubium ex triplici capite.

Primo, quia id, quod sequitur necessario ad aliquid cum aliquo speciali modo essendi, sequitur permissiue, & possibiliter ad illud absolute, verbi gratia, quod sequitur necessario ad animal, ratione sequitur possibiliter ad animal: sed motus in non tempore sequitur necessario ad virtutem motiua infinitam habentem esse in magnitudine, vt patet: ergo sequitur possibiliter ad virtutem motiua absolute.

Secundo, quia quum hoc argumentum valeat, Si aliquanta virtus motiua potest mouere aliquanta velocitate, ergo maior potest mouere maiora, & infinita, infinita, & vltius valet, aliquanta virtus motiua potest mouere tanta velocitate, ergo potest facere tantam velocitatem actualiter, & maior similiter maiorem: quare non valet, ergo si est infinita potest infinitam facere actualiter. Nulla enim ratio apparet difformitatis, & tamen oportet, si tendenda sunt prædicta, negare vltimam consequentiam, quia, vt patet ex dictis, posse facere velocitatem infinitam actualiter est idem, quod posse mouere in non tempore.

Tertio, quia & si assignata sit ratio quare infinita potentia absolute non oportet assignare adaequatum facere, quia scilicet abstrahit a modis operandi: non tamen habetur, quare infinita potentia motiua absolute repugnet mouere secundum totum posse. Si enim non repugnat dato, quod ex ea non sequatur necessario, nec possibiliter, habetur intentum, quia si hoc sibi non repugnat, ergo est sibi possibile: possibile autem positum nullum sequitur impossibile. Ex hoc autem sequeretur, quod moueret in non tempore, vt patet, ergo.

Ad primum horum dicitur, quod maior est sic modificanda. Illud, quod sequitur necessario, ad aliquid cum aliquo speciali modo essendi cōpossibili primo, sequitur permissiue ad illud absolute: si enim est vera, & non aliter. Si enim aliquid iungatur cum aliquo sibi impossibili ex terminis id, quod sequitur ad coniunctum, vtrique partium repugnat, verbi gratia. Ad hominem aerem sequitur habere perfectissimum sensum tactus non medium inter contraria, quod vt patet, non sequitur ex ratione nominis absolute, nec aeris. Sic autem est in proposito, quia virtutem motiua infinitam esse in magnitudine, implicat contradictionem, partesque coniuncti non sunt cōpossibiles, vt ex iam dictis patet, & effectus necessario sequens monstrat, scilicet motus in non tempore.

Ad secundum dicitur, quod ratio difformitatis inter vltimam consequentiam & priores est, quia in omnibus prioribus proportionaliter adaptatur propria causa proprio effectui. In vltima aut non secundum veritatem, sed solam apparentiam, non enim proprius effectus virtutis potentis infinita velocitate mouere, est actualiter mouere infinita velocitate: sed nulli certæ velocitati obligatum esse

suum

suum mouere, quantum est ex parte motiue potē-
tia. Hoc autem saluatur, si sic possit uelocius moue-
re actualiter, ut semper possit uelocius mouere, ut
patet. Et si queratur quomodo uirtuti potēti mouere
uelocitate vnius horę p. proprio effectu assignet moue-
re actualiter in una hora & duplax potētiā potē-
ti mouere in medietate horę proprius effectus di-
catur mouere actualiter in medietate horę, quare
uirtuti potēti mouere infinita uelocitate proprius
effectus non assignetur mouere actualiter infinita
uelocitate. Respondetur, quod hoc id est, quia quicū-
que quantitati uirtutis pot. dupliciter attribui qua-
ntitatis operis, & altero modo est impossibile propter
implicationem contradictionis in ipso opere, altero
uero est possibile, dicendum est, effectus p. prius
illius est ille, in quo saluatur modus possibilis. Verbi
gratia, & est exemplum theologicum, dicimus
q. uirtus creatiua Dei est infinita, non solum ex par-
te modi agendi, sed ex parte creabilium, non tamē
saluatur infinitas in creabilibus, sic q. Deus possit
creare aliquod infinitum ens: sed sic, quia quacun-
que creatura facta potest facere perfectiorem. Quā
ergo in proposito inter uirtutem motiuam quan-
cunque finitam, & infinitam respectu uelocitatis
motus hęc sit differentia, quod finitę uirtutis quan-
titati vno modo & illo possibili, respondet quan-
titas uelocitatis in effectu. s. faciendo illam actiui in-
finitę uirtutis quantitati duobus modis quantitas ue-
locitatis rēdere vī, s. faciendo infinitam in actu, vel
mouendo absque obligatione ad certam uelocita-
tem, & primo modo infinita uelocitas effectus rō-
nem habere non potest, quum sit de genere impos-
sibilium ex terminis, secundo modo infinita potē-
tiā proprius effectus.

Ad tertium dicitur, quod infinita potētiā mo-
tiue absolute, repugnat mouere actualiter s. m. totū
suum posse quo ad uelocitatem motus, non autem
quo ad durationem eius, quia operatio talis est de
genere operationum impossibilem ex terminis.
Et id quod multos in materia ista decipit, est, quia
assumitur talis motio ut operatio quaedam, & quare
infinita potētiā motiue repugnet, querunt
quum tamen, ut ex dictis patet, non sit de genere
operationum, sicut alterare celum. Nec ex his im-
ponas mihi, quod dicam infinito posse non posse
attribui adæquatum operari actualiter. Hoc cū
ex dictis nostris diligenter inspectis non habetur,
sed tantum q. infinito posse motiue, non potest re-
spondere adæquatum operari actualiter, quo ad ue-
locitatem motus.

Ex hoc enim non sequitur uniuersalis negatiua,
ergo non potest respondere adæquatum operari:
stat nanque quod respondeat infinito operari quo
ad durationem motus, & quo ad operationes imma-
nentes, s. intelligere & amare. Vnde ad queritum
cum distinctione dicendum est, quod infinita po-
tētiā motiue potest referri ad motus uelocitatem,
& ad eius durationem. Et primo modo repugnat sibi
mouere secundum totum suū, posse quia ista non est
operatio, sed quiddam plus quam chimericum.
Secundo modo, non repugnat, imò de facto con-
uenit, ut ex dictis patet.

Quarto dico, q. ex hoc antecedente A est uirtus
motiua infinita agentis liberi, non potest inferri er-
go mouet, aut potest mouere nō tempore, dicam
enim in illo tempore mouere potest tanquam adæ-
quato effectu, sed mouet semper certo tempore si-
cut eligit, nō tamen sic quum quantum est ex ratio-
ne uirtutis, possit uelocius mouere. Quum. n. ex rō

F ne potētiā motiue infinita absolute, nihil aliud
sequatur, nisi q. quia tanta potētiā potest mouere
tanta uelocitate, & maior maiore infinita potest in-
finita uelocitate mouere, & hoc contingat duplici-
citer, sicut quod possit exire in actum secundum
faciendo infinitam uelocitatem, aut q. sic semper
possit, ut nūquam exeat in actum secundum, faciē-
do aliquam uelocitatem, quin possit adhuc facere
maiolem, & ex ratione potētiā motiue infinita
absolute nō necessario sequatur, quod possit exire
in actum primo modo, & ex hoc quod est agentis li-
beri, necessario sequatur q. exeat in actum secūdo
modo, si dēt exire in actum, cōsequens est, quod non
ex infinita potētiā motiue agentis liberi absolute
cōsiderata, nec ex ipsa sumpta cum tali modo agendi
deducatur necessario, ergo motus in nō tempore.
Et cōsequenter quum omnis cōditionalis nō uera
sit necessaria, ista cōditionalis est uera, si datur uir-
tus motiua infinita agentis liberi, posset dari motus
in non tempore. Et sic patet ad secundam probatio-
nem illius minoris, quid dicendum sit, s. quod fal-
sum est, quod ex ratione infinita potētiā motiue
absolute sequatur, ergo motus in nō tempore. Ter-
tium, quod habet hęc secunda opinio est, qd non
potest aliter saluari infinita potētiā in rerum na-
tura, nisi ponendo ipsam agere liberę, eo quod ali-
ter sequeretur motus in non tempore. Sed hoc nō
est dictum commune, unde nō uidetur tutum seq-
illud, præsertim, quia (ut ex dictis & dicendis appa-
ret) a multis illustribus uiris saluatur, etiam si Deus
non ageret liberę.

Tertia uero opinio quam S. T. s. Phy. protulit in
lucem: dicit, q. sola distinctio modi essendi, s. in
magnitudine, vel extra sufficit ad saluandam uirtu-
tem motiuam infinitam absque motu in non tem-
pore quicquid sit de modo operandi. Ita q. secun-
dum eam quamuis ista cōditionalis sit uera, si uir-
tus motiua infinita est in magnitudine daretur mo-
tus in non tempore, ista tamē est uera, si motiua uir-
tus infinita est extra magnitudinē, daretur motus
in non tempore. Et fundamentum huius est, quia ue-
ritas primæ cōditionalis fundatur super tribus. Pri-
mo, super infinitate motiue potētiā, ex qua habet
q. possit mouere infinita uelocitate. Secundo, super
modo essendi eius in magnitudine, ex eo q. habetur
quod quantum est posse, statim est operari. Tercio,
super hoc quod effectus non est dignior sua causa:
ex quo habetur, si aliqua uirtus est in magnitudine
eius adæquatum opus potest recipi in magnitudine.
Ex his enim tribus consergere ueritatem illius cō-
ditionalis patet ex eo, quod quodcunque horū mū
desit, cōditionalis non est uera. Si enim desit infi-
nitas potētiā motiue, nunquam deducetur mo-
tus in non tempore: similiter si non ponitur in ma-
gnitudine, seu operari tantum quantum potest, nun-
quam deducetur motus in non tempore: & nihil mi-
nus, si non ponitur quod operetur in passo capaci
adæquata operationis illius potētiā, nunquam se-
queretur motus in non tempore: quem constat nō
sequi nisi ex motione adæquata potētiā motiue in-
finita. In operationibus liquidē transcendentibus non
solum impeditur operatio, & eius quantitas ex par-
te potētiā actiue, sed ex parte passiue: Cōstat autē
quod proprium passiuum motiue uirtutis, est mo-
bile in actu, quod oportet esse actu quantum & cor-
pus, &c. ut patet 6. Physic. tex. 32. & ideo nisi ponat,
quod adæquata motio uirtutis motiue infinita as-
sumpta: in antecedente possit recipi in corpore in
actu, seu in magnitudine (idē. n. sunt in proposito)

non

non potest deduci, ergo mouet in nō tempore, & quia hoc non poni potest absolute, quia est impossibile, ideo oportet poni, vt sequens ex antecedente aduersarij: habetur autem, vt iam diximus ex illo, quia causa nō est indignior effectu. Ex his autem patet, quare secunda conditionalis, scilicet si virtus motiua infinita esset extra magnitudinem, daretur motus in non tempore non est vera, quoniam deficit sibi tertia conditio: non enim oportet virtutis existentis extra magnitudinē dari adæquatam opus in magnitudine, & ratio est, quia virtus immaterialis comparatur ad omnia quanta, vt vniuersale ad particulare non in prædicando, sed potius in essendo, & causando, nec est rationabile, vt materiale possit totam immaterialium virtutē adæquare. Vnde ad maiorem horum euidentiā considerandum est, q̄ motus relatus ad infinitam potentiam motiuam in magnitudine, & extra, diuersimode cōparetur. Illi quidem, vt effectus proprius causæ particulari, & propriæ, huic vero, vt effectus particularis causæ vniuersali (quemadmodum liquefactio ceræ virtuti Solari) quia motus est effectus in corpore, & consequenter fit à virtute corporea, sicut ab vniuerso, à virtute vero immateriali, sicut ab æquiuoco, & vniuersali. & ideo si eēt ridiculum esset ex quāritate virtutis Solaris inferre quāritatem huius particularis effectus, vt adæquantem virtutem solis, ita rationabile est quantitate virtutis immaterialis inferre quāritatem huius effectus particularis, qui est velocitas motus tāquam effectum adæquatam. Considerandum rursum est, quōd inter potentiam motiuam infinitam in magnitudine, seu absolute, & potentiam motiuam infinitam incorpoream hoc interest, quōd illa, aut nihil aliud per se dicit, nisi principium motus, vt patet si sumatur absolute, aut si aliquid aliud addit, nihil addit eleuās ipsam supra rationem proprii principii motus, vt patet si sumatur in magnitudine. Ista autem est hoc, quōd immaterialis ordinis ponitur, supra rationem proprii principii motus eleuatur, sicut & supra corporalia. Propter q̄ ex hoc ipso, quōd ponitur extra magnitudinem, sequitur, quōd pon per se primo respiciat motus velocitatem, qui est corporeus effectus, quemadmodum faciūt virtutes corporales, sed alius quid per se primo aspiciat, & secundario, & quasi per accidens motum. Vnde fit, vt infinitas virtutis motiue si esset in magnitudine, motus velocitate necessario manifestaretur: infinitas autem virtutis motiue existentis extra magnitudinem non, quia scilicet infinitas potentia in magnitudine est per se primo particularis principii motiui, infinitas vero potentia extra, est per se primo rei eleuata supra ordinem principiorum motiuorum particularium ac per hoc latius quid respicit, vt adæquatam motum quam velocitatem motus. Imaginandum est enim, quod res illa infinita extra magnitudinem, quantum habeat in se vnde possit mouere: hoc tamen opus non per se primo respicit ad illa, sed aliquid aliud, quia vt pluries dictum est, motus per se primo est actus corporis, virtus autem illa eleuata est sicut supra corpora, ita super omnia corporalia per se primo, quod dico propter ens, & bonum, & alia huiusmodi, quæ et si sint corporalia, non tamen per se primo, & ideo non oportet, si virtus illa est infinita, velocitatem infinitam posse ab ea provenire. Ex duobus ergo falsificatur secundum S. Tho. conditio ista.

Primo ex eo, quōd virtutem extra magnitudi-

A nem non oportet habere adæquatam facere suæ virtuti, quum agat per intellectum, vt dictum est in secunda opinione.

Secundo ex eo, quod considerata virtute infinita extra magnitudinē non considerato modo operandi, sequeretur, ergo daretur motus in non tempore, quia non posset fieri motio quo ad velocitatem adæquatam virtuti motiue, quia moueret corpus in actu, puta coelum, quōd non esset capax motionis adæquate illi virtuti, nec absolute, quia hoc implicat: nec ex hypothesi daret, quia infinita potentia non est concessa in magnitudine, sed extra.

Contra hanc autem opinionem, dupliciter obicitur.

B Primo, quia si sola incorporeitate virtutis motiue infinitæ habetur sufficiens ratio falsitatis secundæ conditionalis, manifeste sequitur, quod nō refert, si ponatur, virtutem illam motiuam necessariam, dummodo ponatur incorporea: sicut enim ista duo simul, non enim est impossibile virtutem immaterialem esse necessariam motiuam, vt Arist. & Philosophi tenēt de animabus orbium. Ex hoc autem queratur in quanto tempore moueret virtus infinita extra magnitudinem mouens secundū totum posse, & signetur illud tempus, & tunc procedatur iuxta text. 79. octauī Physic. deducendo ad impossibile, quod æqualiter moueant virtus finita, & infinita.

C Secundo, quia hoc est expresse contra Auer. in secundo coeli. commen. 18. & 71.

Ad primum horum dicitur, quod iste duæ conditionales distant sicut coelum, & terra. Si infinita potentia motiua esset extra magnitudinem, moueret in non tempore, & si infinita potentia motiua existens extra magnitudinem, moueret secundum totum suum posse, moueret in non tempore.

D Secunda enim est vera, quia in antecedente eius iam ponitur ipsam secundum totum posse actualiter mouere, & consequenter habere mobile talis motionis subiectum quum motus sit actus mobilis, ac per hoc in hac conditionali saluantur tres antedictas conditiones. In alia vero non habetur ex hypothesi antecedētis, mobile capax totius posse, & ideo est falsa ex defectu tertiæ conditionis. De illa autem conditionali, super quam firmatur argumentum, si esset extra magnitudinem infinita virtus motiua, necessario daretur motus in non tempore: dicēda sunt duo. Primo, quod est impertinēs proposito: quia nō habetur ex dictis S. Tho. Multū eū refert posita virtute infinita incorporea, loqui de ipsa, & consequentibus ad ipsam vt sic, abstrahēdo à quibuscunque alijs, quæ nō necessario ipsam infinitam & incorpoream comitantur: & loqui de ipsa, addendo sibi specialem modum agendi, si necessario. Primo enim modo est sermo S. Thom. & non secundo, & primus nihilominus modus nihil ponit impossibile, secundus vero forte adunat impossibilia, quia quāuis virtuti incorporeæ non repugnat esse necessario motiuam, & velocitatem motus, repugnat tamen forte virtuti incorporeæ, infinitæ, vnde non oportet de illa conditionali sollicitum hic esse. Si tñ de veritate eius quæ ratur, dicendum secundo videtur, quod est falsa eadem ratione, quia scilicet ex hypothesi antecedētis habetur, quod in mobili posset recipi adæquatus effectus illi virtuti. Vt enim iam infinitas tactum est, motus in non tempore est quoddam impossibile ex terminis, & non sequitur nisi ex ali-

qua

dem, quia ratio eius non potest sumi ex eo, quod infinitas temporis sit effectus possibilis, infinitas vero velocitatis impossibilis. Ex hoc enim non habetur quare mediatio impedit sequelam huius, & non illius, licet habeatur quare illud possit fieri, & non hoc. Nec potest sumi ex eo, quod aliter attribuitur infinitas potentie infinitas temporis, & aliter infinitas velocitatis, scilicet quod illa attribuitur infinitas potentie, siue in magnitudine, siue extra: hæc autem in magnitudine tantum, quoniam dato, quod hoc sit verum, apud Auerroem reputatur falsum, ut patet ex dictis, & ideo sollicitus fuit de virtute immateriali infinita, quare non mouet in non tempore, & posuit mediationem motoris. Nec potest sumi ex eo, quod virtus velocitativa in infinitum non est communicabilis, virtus autem continuatiua in infinitum est communicabilis, quoniam hoc est falsum loquendo de virtute per se continuatiua in infinitum, qualis est virtus primi motoris.

Impossibile autem non est, quia potest sumi ratio ex eo, quod ad hoc, ut infinitas temporis pertineat ab infinita virtute, sufficit per se primo respici ab illa, quod mediatio motoris non aufert, mediatio enim causarum non aufert perfectam causalitatem.

Non enim ex hoc, quod Sol, & homo generant hominem tollitur perfectas causalitatis Solis respectu proprii effectus, quem habet in homine: ad hoc autem, quod infinitas velocitatis proveniat a virtute infinita, exigitur, quod virtus illa absque vlla modificatione attingat motum. Hoc autem motoris mediatio tollit, quia virtus primi motoris modificata in secundo, & non in sua illuminatione attingit motum. Et sic ex vi mediationis satisfieri videtur quesito, & sufficiens reddi responsio data. Ad Aegidium vero dicitur, quod illa ratio non excludit, quin illa conditionalis sit vera, Si Deus virtutis infinitas moueret immediate, moueret in non tempore, supposito eo, quod supponit Auerrois, scilicet agat secundum totum suum posse: vnde de impossibilitate consequentis nihil aliud concludit, nisi quod antecedens est impossibile: cuius oppositum probandum erat ab Aegidio, si ex impossibilitate consequentis reprehensione dignus censetur Auerrois.

Ad secundum autem dicitur, quod aliud est loqui de perfectione causæ ad modum causandi, nec licet ex perfectione causæ ad modum causandi inferendo digredi, sed committitur sophisma figuræ dictionis. Vnde ex hoc, quod primus motor est non minus perfectæ virtutis quam ipse cum anima coeli simul, non licet inferre, ergo eodem modo potest solus facere, quod facit cum anima coeli, quia aliud est posse, aliud posse tali modo. Et similiter non licet inferre, ergo potest immediate facere quicquid potest facere cum medio, quia immediate agere ad modum agendi pertinet. Et si quærat, ut arguendo dicebatur, vnde potest reddi ratio, quod virtus infinita sit alligata tali modo mouendi, scilicet mediate, diceret Auer. quod non est ex defectu potentie, sed ex essentiali ordine connexionæ causarum, & effectuum vniuersi, ut in eo saluetur vtrunque, scilicet, & perfectas causalitatis primi, dependentia, quæ aliorum ab eo, & distinctio causarum effectuumque cum illarum efficacia, & istorum dependentia ab illis. Nihil enim horum necessario saluaretur in vniuerso, ordoque vniuersi necessitate careret, si primus motor infi-

nita virtutis non esset necessaria connexionæ coniunctus mediis causis in causando. Et si contra hoc infletur, quia, ut dicitur in prima propositione libri de causis, causa prima plus influit & prius in effectum quam secunda, ergo si est infinita, & agit naturaliter, in primo signo totum effectum totaliter causat, quod sic non remanet ad quid actio causæ secundæ terminetur. Responderi potest, quod ex hoc, quod causa prima plus, & prius natura influit, quam secunda, non habetur, ergo totaliter causat ipsum quantumcumque ponatur infinita, & naturaliter agens, accipiendo ly totaliter, ex parte causalitatis. Tum, quia non causat ipsum omni modo, quem effectus exigit ad sui factionem naturalem, nec ex eo, quod totus effectus causatur ab vna causa, habetur, aliæ causæ nihil faciunt, quia faciunt idem realiter alio modo. Non enim ideo dantur plures causæ essentialiter ordinate eidem, quia aliquid eius fiat ab vna, & aliquid ab alia, sed ut totus effectus secundum quamlibet sui rationem habeat propriam, & per se primo causam, quamuis totius a qualibet fiat secundum, ut superius dictum est. Tum quia infinitas causæ primæ non largitur necessario nisi efficaciam causalitatis eius in suo ordine. v.g. Quantumcumque ponatur solis virtus infinita, ex hoc non habetur, quod ipse absque homine posset procedere hominem, sed quod effectum proprium in homine efficacissime sortiretur: ita quantumcumque ponatur diuina virtus in finita & necessario agens, ex hoc non subtrahuntur actiones secundorum agentium, sed ponitur ipsam omnibus coagere, ad omnia, quæ illa agunt alio modo, & saluatur aliquem effectum (puta sempiternitatem) habere per se causam, & proprium effectum primi esse intimum, & primum in quolibet effectum. Illud autem, quod ibi dicitur, quod in primo signo effectus totaliter est a prima causa, &c. imaginarium magis, quam philosophicum quid sonat, non enim alia ratione Philosophi (secundum quorum intentionem loquimur) dicunt primam causam plus, & prius influere in effectum causæ secundæ, quam secundam nisi, quia per se primo effectus primæ causæ communioris & intimioris ac prioris rationem habet in effectum, ut patet in propositione adducta, & eius commento. sicut v.g. causans per se vitam in homine, magis, & prius dicitur influere in hominem, quam causans per se animalitatem in eodem, quia illud est intimius prius, & communius. Ex hoc autem non habetur, quia in illo priori totus effectus secundum omnem rationem habet sufficientem causam per se, & quæ aliæ superfluant, etiam si dans vitam, esset virtutis infinitæ, dato etiam quod speciali causalitate attingeret hominem, quod tamen est erroneum in philosophia, quia causa prima non attingit effectum causæ secundæ, nisi mediâ actione causæ secundæ, quamuis magis, & prius propter rationem dictam.

Colligendo ergo responsum ad primum argumentum principale, dicimus tripliciter responderi posse, vel tenendo, primum motorem mouere libere, vel non considerando, hoc tenendo, ipsum esse immaterialem, vel teneudo ipsum mouere mediate. Et, quod nulla harum Aristot. repugnat, Auer. autem sola prima, quamuis tertia ab ipso habeatur.

Ad secundum argumentum principale dicitur, quod tenendo viam Auer. de necessaria connexionæ virtutum agentium, &c. manifeste patet, quod non ponitur in rerum naturam aliquid possibile secundum

secundum potentiam actiuam, quin ponatur secū-
dum potentiam passiuam, & q̄ infinitati potentie
diuine respondet potentia passiuā cœli ad sempiternitatem motus; nec est alius effectus in motu possi-
bilis ex illa virtute accepta, secundum omnes cō-
ditiones necessario ipsa comitantes in rerum natu-
ra. Tenendo autem alias responsiones, iam patet
responsio dupliciter. primo admittendo, qd̄ omni
potentiæ actiuæ responderet passiuā: sed nō quo ad
omne quod esset absolute, possibile ex illa virtute
fieri, & sic potentia infinita motuæ responderet po-
tentia cœli quo ad sempiternitatem motus, non
autem quo ad omnem gradum velocitatis, qui
posset fieri ex illa virtute absolute. Et huius ratio ex
dictis haberi potest: quia potentia actiuæ uniuersali
altioris ordinis non oportet respondere passiuā
corporeum capax totius eius uirtutis quo ad omnia,
quia non per se primo respicit effectum particu-
larem: ut dictum est, & est philosophiæ princi-
piis satis consonum. Secundo potest dici, quod li-
cet omnipotentia actiuæ respondeat possibile, nō
tamen potentia passiuā, ut patet de productione
intelligentiarum a Deo: siue ab æterno, siue in
tempore. Et hoc propter rationē dictam. Nec tamen
oportet respondere aliquid unum possibile
adequatum, sed, ut ex dictis patet, uirtuti infinita
respondet infinitum possibile, non sic quod possit
produci aliquid infinitum nisi duratio, sed sic qd̄
nullis finibus possibilium producibile ab ipsa ar-
etatur, sed quocumque producto potest perfectius
producere quantum est ex ratione uirtutis actiuæ.
Et hoc modo quantitas uirtutis in effectu manife-
statur: & non primo modo tantum. Quod uero
in ultima confirmatione dicitur, proportionaliter
intellectum propositum magis confirmat, quam
impugnat, quia quemadmodum mobile infinita
velocitate potest dupliciter intelligi (uno modo
sic quod possit actualiter infinita uelocitate mo-
ueri, alio modo sic, quod quacūque uelocitate mo-
tuum potest uelocius moueri & primo modo
impossibile est ponere mobile, secundo uero est
possibile, ita est de motu, quod scilicet impossi-
bile est dare motuum infinita uelocitate primo mo-
do, sed secundo tantum; quod etiam oportet ef-
se infinita uirtutis. Et aduerte, quod de facto in
philosophos huic argumēto dicendum est, quod
potentiæ infinita responderet in rerum naturam
effectus infinitus, scilicet tempus infinitum mo-
tus cœli per se productum, & potentia passiuā
cœli ad hoc. Et quod hoc est sufficiens mani-
festatiuum infinitatis; ut patet ex dictis. Cæte-
ra autem pro uere philosophantium quietem
dicta sint.

Ad tertium principale dicitur, quod licet solo
tertio modo arguatur ibi secundum mentem A-
uer. & nec etiam illo modo habeatur intentum,
attamen singulis ordinate respondendum est,
premissa prius intentione illorum uerborum se-
cundum ueritatem. Intendit igitur Auer. loquens
de proximis motoribus orbium non excludere
infinitatem uigoris a Deo, qui nullius orbis est a-
nima, sed concludere infinitatem uigoris non se-
quitur ad motorem tempore infinito, ex hoc
quod motor infiniti uigoris hēt necessario infini-
tam potentiam, & consequenter infinitā naturā.

Ex hoc enim sequitur quod si motor tempore
infinito necessario esset infiniti uigoris, & haberet
& potentiam & naturam infinitam. Et quā plures
sint motores tempore infinito, sequeretur ulterius

F quod ex positione plurimum motorum celestium tem-
pore infinito, non haberentur propria naturis mo-
torum, sed hoc tantum, quod sunt motores infini-
ti. Et sic ulterius sequeretur, quod nō esset ibi mul-
titudine motorum, nec diuersitas proportionū mo-
torum ad mobilia, sed motus in non tempore, &c.
Et tenent consequentia ut ibi: quia tunc illi moto-
res conuenirent in natura, & potentia infinita in-
tensiuē, quemadmodū modo de facto conueniunt
in immobilitate, ex qua habetur quod possint con-
tinuare motum tempore infinito. Et sic non esset
unde differrent adinuicem. Hæc est sententia Auer-
rois ibidem, ut patet potest cuiuslibet exercitato, ex
qua non habetur primum motorem esse uigoris fi-
niti. Ad primum ergo modum arguendi ibi tactū,
dicitur quod nō sunt in eo tot uerba quot errores:
Consequentia primò nihil ualeat. Propositio deinde
dicens, quod qualibet pars infiniti est infinita, licet
sit uera de parte aliquota, non tamen iuuat cum alia
coassumpta, scilicet infinitum nō est maius alio in-
finito. Patet enim in quantitate permanente, quod
si ponatur linea infinita utrinque uersus orientis, &
occidens, & secetur in directo puncti meridiei, quod
utraque pars est infinita, & tota est maior utraque
parte. Et similiter in quantitate successiua, si se-
cetur in termino decimæ horæ huius diei totum
tempus æternum, utraque pars est infinita, & ta-
men totum tempus est maius qualibet earum. Fal-
sum est ergo comparando infinitum simpliciter
infinito; secundum quid, quale est pars aliquota
infiniti, quod unum non sit maius alio: & quia ta-
lis est comparatio in proposito nostro patet nihil
concludi. Et ut ostendatur quantus error in hoc
sophismate lateat, adhuc declaratur, quod etiam
comparando infinitum simpliciter fiat unum esse
maius alio. Numerus enim reuolutionum Lunæ
est maior numero reuolutionum Saturni (& lo-
quimur de motu proprio) & tamen uterque est in-
finitus secundum ponentes motum æternum. An-
tecedens patet, quia singulis reuolutionibus Satur-
ni respondent amplius trecenta sexaginta reuolu-
tiones lunares: quoniam ille singulis triginta an-
nis una complet; illa uero uiginti octauo, quo-
que die uel circa suam peragit. Unde Diuus Tho-
mas præclare docet in tertia parte, questione deci-
ma, articulo tertio, ad tertium, quod non est
proprietas infiniti non excedi simpliciter, sed non
excedi in illo ordine, in quo ponitur. Et fundat
hoc super text. trigesimo septimo, & trigesimo octa-
uo, tertij phisicorum, ubi dicitur, q̄ infinitum non
est substantia, sed ut accidens quarendam, acciden-
tis autem proprium est qualificare id, cuius est acci-
dens. Et propterea quemadmodum infinitas ad-
ueniens alicui, puta diebus, non infinitat nisi nume-
rum dierum: ita impossibilitas infinitatem conse-
quens non ponitur nisi ordine duorum. Et pro-
pterea infinitis diebus simpliciter, non possunt dari
plures dies, sunt tamen multo plures horæ illorū
dierum quam ipsi dies. Et similiter infinitis
horis non dantur plures horæ: sunt tamen multo
plura minuta illarum horarum quam horæ ipsæ.
Nefas quoque esse uidetur, conditiones totius, &
partis in impartibili summe perfectæ, ac per hoc vo-
cato quanto virtualiter, requirere: quum non ma-
ius quid sit totum hoc: Deus bonus, sapiens uiuus
quam hoc solum, scilicet Deus, aut e conuerso, siue
ponatur finitæ uirtutis siue infinita: quia non est
æqualis: sed eadem est perfectio rei illius, & omnium
quæ eius sunt. Ad secundum uero modum arguen-
di

H tamen totum tempus est maius qualibet earum. Fal-
sum est ergo comparando infinitum simpliciter
infinito; secundum quid, quale est pars aliquota
infiniti, quod unum non sit maius alio: & quia ta-
lis est comparatio in proposito nostro patet nihil
concludi. Et ut ostendatur quantus error in hoc
sophismate lateat, adhuc declaratur, quod etiam
comparando infinitum simpliciter fiat unum esse
maius alio. Numerus enim reuolutionum Lunæ
est maior numero reuolutionum Saturni (& lo-
quimur de motu proprio) & tamen uterque est in-
finitus secundum ponentes motum æternum. An-
tecedens patet, quia singulis reuolutionibus Satur-
ni respondent amplius trecenta sexaginta reuolu-
tiones lunares: quoniam ille singulis triginta an-
nis una complet; illa uero uiginti octauo, quo-
que die uel circa suam peragit. Unde Diuus Tho-
mas præclare docet in tertia parte, questione deci-
ma, articulo tertio, ad tertium, quod non est
proprietas infiniti non excedi simpliciter, sed non
excedi in illo ordine, in quo ponitur. Et fundat
hoc super text. trigesimo septimo, & trigesimo octa-
uo, tertij phisicorum, ubi dicitur, q̄ infinitum non
est substantia, sed ut accidens quarendam, acciden-
tis autem proprium est qualificare id, cuius est acci-
dens. Et propterea quemadmodum infinitas ad-
ueniens alicui, puta diebus, non infinitat nisi nume-
rum dierum: ita impossibilitas infinitatem conse-
quens non ponitur nisi ordine duorum. Et pro-
pterea infinitis diebus simpliciter, non possunt dari
plures dies, sunt tamen multo plures horæ illorū
dierum quam ipsi dies. Et similiter infinitis
horis non dantur plures horæ: sunt tamen multo
plura minuta illarum horarum quam horæ ipsæ.
Nefas quoque esse uidetur, conditiones totius, &
partis in impartibili summe perfectæ, ac per hoc vo-
cato quanto virtualiter, requirere: quum non ma-
ius quid sit totum hoc: Deus bonus, sapiens uiuus
quam hoc solum, scilicet Deus, aut e conuerso, siue
ponatur finitæ uirtutis siue infinita: quia non est
æqualis: sed eadem est perfectio rei illius, & omnium
quæ eius sunt. Ad secundum uero modum arguen-
di

di dicitur, quod sicut tactus qua nitatius, quia secundum extrema est, expellitur id, in quod fertur: tactus autem virtualis, quia interiora penetrat, magis confersat, & firmat, & contrarius non tacto: ita infiniti corpori proprium est, sic omnia occupare, ut omnia excludat, nihil secum compatiens: infiniti vero virtualiter, & proprium est sic omnia implere, ut ea faciat virtuosa, & cooperantia, & modificantia illuminationem suam in effectibus. Unde ex infinitate virtutis non excluduntur alia activa, sed magis ponuntur, ut superius quoque dictum fuit. Ad ultimum autem dicitur, quod dupliciter potest poni distinctio formalis. Vno modo sicut aliqua participatio aliqua, propriis constitutivis diversificatur: sicut homo differt ab equo, & albedo à nigredine. Alio modo sicut aliquid per essentiam distinguitur ab aliis, quae sunt alia per participationem: sicut homo separatus distingueretur à singulis hominibus. Distinctio primo modo est causa finitatis utriusque extremi, & de hac est sermo Auer. ibidem.

Secundo modo non infert finitatem nisi unius extremi, scilicet participantis tantum. Illud autem quod est per essentiam, ex hoc ipso, quod pura est ab aliis distinguitur ab aliquo finitante, & contrahente. Et licet ab infinito nullum positivum excludatur virtualiter, multa tamen excluduntur formaliter: quibus participatio ipsam ab ipso distinguuntur, excellentiori modo omnia prae habent.

Ad quartum principale dicitur, quod consequentia nihil valet. Et ad probationem, concessa suppositione, negatur minor: scilicet quod distantium ab aliquo infinitum, alterum non sit altero propinquius illi, ut patet manifeste, & in quantitate permanente, & successiva. In permanente quidem, si ponatur linea infinita ex parte Septentrionis, constat, quod tam pars intercepta sub Tropico Cancri, & circulo Aequinoctiali, quam pars intercepta inter circulum Aequinoctialem, & Tropicum Capricorni, in infinitum distat à quantitate lineae infinitae versus Septentrionem, & tamen dubium non est quin pars sub Tropico Cancri sit propinquior: quia minorem viam actura esset, si ad infinitam attingendam moverentur. In successiva vero, quam tam dies hesternus, quam hodiernus in infinitum distat ab aeterno tempore praeterito: constat tamen, quod propinquior hesternus fuit hodiernus, & hodiernus, quam crastinus. Alioquin mundus quotidie non esset maioris durationis, nec aliquid antiquius altero simpliciter, quae sunt contra sensum. Est autem ratio quare stat inter aliqua esse distantiam infinitam, & tamen unum altero magis distare, quia distantia illa non est infinita utrinque, sed ex una parte tantum: sicut contingit in proposito, & in distantis adductis. Tunc enim, & ex parte infiniti habetur ratio infinitae distantiae ceterorum ab illo, & ex parte finitorum habetur ratio maioris appropinquationis ad primum, ut patet in exemplis adductis, quia enim tempus praeteritum est infinitum, ideo infinita distantia est à parte inter singulos dies, & ipsum: quia vero hodiernus dies finit hinc tempus elapsum, ideo est infinita distantia à parte post. Et consequenter ex ista parte potest accipi ratio, quare est propinquior aeterno elapso, quam dies crastinus. Et similiter est de distantia inter Deum, & creaturam. Ex parte siquidem Dei infinita distantia ratio habetur: ex parte vero creaturae distan-

tia finitur. Et ideo hinc sumitur, quod una est propinquior altera primo enti infinito. Unde posset cum distinctione dici ad minorem, quod distantia infinita est duplex, scilicet infinita utrinque, seu simpliciter, & infinita secundum quid, seu ex altera parte tantum, & quod quamvis primo modo sit vera, secundo tamen est falsa, & sic est ad propositum.

Ad quintum principale dicitur breviter, quod omnes auctoritates Auer. in hac re, excepta illa octavi Physicorum, quia dicitur non esse virtutis finita, nec infinita: loquuntur de motoribus proximis, id est animabus caelorum, ut ipsemet Auer. in comment. 4. r. duodecimi dicit: quum post distinctionem infiniti à finito subdit, quod proportio inter motorem, & mobilem in caelestibus, est propter motorem finitum, & quod propter ipsum dixit Aristote. in secundo Coeli, quod primus orbis esset in labore, & cetera. Vel & clarus (licet in idem redeat) dicendum, quod ideo saepe Auer. negat dari motorem infiniti vigoris, sic, quod possit semper velocius movere: non ex defectu potentiae primi motoris, sed ex ordine essentiali causarum, & effectuum, & finitate motorum proximorum. Ex his enim fit, ut quemadmodum negatur nono Metaphysicorum comment. septimo: Deum posse producere muscam, non ex defectu potentiae, sed ex ordine essentiali causarum, & effectuum exigente talem effectum fieri mediante corpore caelesti mobili, ita nihil minus negari simpliciter ab ipso potest, quod motor aliquis possit semper velocius movere, non ex defectu potentiae primi motoris, sed quia non potest movere nisi mediante anima caeli, in qua modificatur virtus eius. Et sic nullus motor restat potens maiorem velocitatem facere: quamvis primus sit vigoris infiniti. Illud vero, quod in comment. 69. octavi Physicorum dicitur, scilicet quod motor immaterialis, nec infinitus dici potest: quamvis sonet quid falsum, & ridiculosum, & propterea reprehensum sit à multis. Quidam extorquentes intelligunt ea ratione dictum de solo Deo, quia non est virtutis activa, sed tantum movet ut finis. Quidam vero, quia non est virtutis activa respectu velocitatis motus, de qua ibi est quaestio, sed tantum sempiternitatis motus.

Ego autem nolens Auerroim Tomistam facere, neque me Auer. sed veritatem solam sequi (quantum cognoscere poterō Deo concedente) puto id tunc voluisse Auer. quod saepe mentem meam pulsavit: tamquam de Aristotelis officina veniens, scilicet, quod virtutes immateriales non sunt quante virtualiter, & consequenter, nec finitae, nec infinitae. Non simpliciter, sed eo modo, quo sunt quante virtutes corporales, scilicet, quod non sunt proportionales motibus, ut scilicet quanto maior motus, tanto virtus immaterialis maior: quemadmodum est in corporalibus, sed sunt altioris ordinis virtutes. Et hoc modo saluari videtur processus Aristotelis octavi Physicorum, quia quum sufficienter excludatur ex textu 78. & 79. quod nulla virtus corporea potest movere tempore infinito ex eo, quod talem virtutem oportet esse infinitam, & ad hoc sequeretur motus in non tempore, & de facto supponatur virtutem motivam caeli movere tempore infinito: restat quod virtus illa sit extra ordinem virtutum corporarum, quarum nulla potest hoc facere, quia nec finita, nec

nec infinita. Et consequenter habetur, quod sit impossibilis, & nec finita, nec infinita etiam de virtuali quantitate loquendo, eo modo quo virtutes corporeæ: alioquin eodem modo posset argui de virtute corporea, sicut de incorporea. Et secundum hoc quum in textu ultimo octavi Physicorum dicitur motorem coeli esse potentia infinita, purè negatiue teneri debet, id est, non finite. Hanc credo fuisse tunc mentem Aucr. quam tamen quia vidit postmodum non esse veram (vt ex supradictis examinando rationem Arist. & commentum 41. deduci ab exercitatis potest ex medio termino Arist.) ideo in 12. Metaph. commutauit in melius, admittendo ibi finitatem & infinitatem virtutis & proportionis.

Et sic sit finis presentis questionis, anno Salutis, 1499. die decimo Septembris, Papiæ, in conuentu sancti Apollinaris, ad Dei gloriosi laudem & honorem, & eorum temeritatem retundenda, qui philosophiam suo ingenio metiri præsumentes, non verentur dicere virtutem infinitam non esse in rerum natura, quia est ens impossibile secundum principia philosophiæ. Iam enim patet, quod nullo philosophiæ principio negato, non solum sustentatur, sed etiam ex sensibilibus probatur. Erubescant ergo.

T R A C T A T V S T E R T I V S .

De potentia neutra, & de natura potentia receptiua in duas questiones diuisus.

S V M M A R I V M .

- 1 Num in rebus naturalibus detur potentia neutra.
- 2 Num potentia receptiua actuum supernaturalium sit naturalis.

Q V A E S T I O I .

Vtrum in rebus naturalibus detur potentia neutra.

I VTRA primum articulum primæ questionis remansit tractanda questio de potētia neutra. Vnde, queritur. Vtrum in rebus naturalibus detur potentia neutra.

Circa quam difficultatem quatuor agenda iunt. Primo declarabitur titulus questionis. Secundo ponetur opinio Scoti. Tertio probabitur opposita opinio. Quarto respondebitur obiectis.

Quo ad primum. Res naturalis sumitur hic vt distinguitur contra artificiales. Inueniri vero in rebus naturalibus, sumitur pro inuentione reali in singularibus naturalibus simpliciter. Et hoc ad differentiam eorum quæ dicuntur in abstractione, sicut contingit de proprietatibus quantitatis vt sic & alijs similibus, quæ tamen in rerum natura actualiter non inueniuntur. Potentia in proposito sumitur pro potentia receptiua. Neutralitas inclinationem naturalem respectu vtriusque actus, scilicet huius & oppositi negat, nō simpliciter, sed in potentia receptiua vtriusque. Dico autem hoc quoniam dupliciter contingit imaginari potentiam aliquam neutram. Primo per negationem potentialitatis ad vtrumque, quemadmodum colorabile, nec ad grauē, nec ad acutum sonū

F est in potentia. Et sic non vocat potētia neutra, sed potētia nulla: colorabile. n. nō ē receptiuū sonorū. Alio mō per negationē inclinationis in potentia receptiua vtriusque: sicut si poneremus aliquam superficiem receptiuam albi & nigri, & tamen ad neutrum inclinam, & proprie vocatur potentia neutra. ergo sensus questionis, an inueniatur aliqua singularis potentia in rebus naturalibus, receptiua alicuius actus, & tamen nec ad illud nec ad illud nec ad oppositū inclinetur. Hæc de primo.

G Quo ad secundum. Scotus in prologo pri. sent. q. 1. & in 2. dis. 2. q. 6. tenet dari potētia neutra potens q̄ potentia receptiua releta ad actum, aut est naturalis, aut violenta, aut neutra. Naturalis quidē si naturaliter inclinatur in illum; violenta uerō, si ille sit contra eius inclinationem naturalem: neutra uerō, si neque inclinatur ad istam formā, quā recipit, neque ad oppositam. Exemplum primi, vt motus deorsum lapidis. Exemplum secūdi, motus sursum eiusdem. Exemplum tertii, superficies respectu albedinis & nigredinis. Etenim manifeste patet inueniri in angelis talem potētia eo q̄ potētia passiuā quæ est in angelo ad eisdem in loco neutra est. Quod probatur dupliciter: tum quia tale passum non inclinatur naturaliter ad istam formam vel oppositam: tum quia si esset in aliquo loco violenta. Et probatur sequela per Auicē. nono Metaph. uolentem quod si motus cœli esset naturalis, terminaretur ad quietem naturalem, & motus ab illa esset violentus. Possit quoq; multipliciter argui pro hac opinione: sed quoniam stabilendo oppositam, habetur solutio omnium, ideo hæc sufficiant de secundo.

H Quo ad tertium propono vnam propositionem, & unam distinctionem ex quibus probabitur intentum. Propositio igitur est hæc: Omnis potentia rei naturalis respicit per se primo & naturaliter aliquem actum. Probatu quo ad primam partem, quia vt dicitur 9. Metaph. tex. 13. potentia diffinitur per actum. Actus nanque diuisiuius potentiam, proculdubio est per se primo respectu ab illa: quoniam neque actus per accidens, neque actus per se secundo, illi æquiualeat. Quo ad secundam uerō partem, scilicet naturaliter, probatur: quia ex secundo Physicorum tex. 78. vnum quodque sicut agit, ita aptum & natum est agi, & contra: sed potentia sit à natura, & est propter actum, ut patet 9. Metaph. tex. 15. & 16. ergo potentia naturaliter sit, & est propter actum, ergo propter actum quem per se primo respicit, & sic omnis potentia naturaliter respicit suum per se primo actum. Totus processus clarus est ex allegatis & traditis in secundo physicorum quomodo natura agit propter finem, & quo pacto ea quæ a natura aguntur propter finem naturaliter inclinantur in finem, &c. Distinctio uerō est, quod potentia receptiua potest comparari quatuor modis ad actus. Potest n. colorabile, uerbi gratia, comparari ad colorem, ad speciem coloris, ad contrarium coloris, & ad disparatam, scilicet sonos. Si comparatur ad colorem, sic comparatur naturaliter & per se primo; si ad speciem eius, naturaliter quidem, sed non per se primo, si ad contrarium uiolenter, si ad disparatam, nulliter, nisi forte per accidens. Nec hec egent probatione quoniam per se sunt nota ex terminis, nisi quis obiciat actus, ad quos potentia se habet obedientialiter. Sed quoniam, de hoc erit sequens quod nec hi locantur à Saeto sub potentia neutra, id nihil proposito